

Les fórmules oracionals i l'oralitat ficcional en l'obra de Toni Cucarella

Pelegrí Sancho Cremades
Universitat de València

1 Introducció

Les fórmules oracionals són característiques de la llengua oral col·loquial. Així, quan s'empren en textos escrits, manifesten l'oralitat ficcional, és a dir, evoquen l'oralitat en l'escrit, amb la finalitat de caracteritzar amb versemblança la llengua parlada dels personatges o del narrador en primera persona. En aquest treball ens centrem en les fórmules oracionals en una selecció de l'obra de Toni Cucarella, escriptor xativí, que presenta una preocupació per reproduir a les seues obres el valencià col·loquial de la Costera, especialment la fraseologia.¹

Quant al marc teòric, ens basem en la teoria de l'oralitat ficcional i esmentem diverses teories sobre la fraseologia en general i sobre les fórmules oracionals en particular (cf. especialment § 2). Respecte de la metodologia, hem fet un buidatge manual del corpus. Per tal d'identificar les fórmules oracionals, ens hem basat en el nostre coneixement de la fraseologia catalana en general i de la fraseologia de la Costera en particular. Hem contrastat la presència de les fórmules oracionals trobades en les següents obres lexicogràfiques: *DCVB*, *R-M*, *ESP* i *MAR*.

Pel que fa a l'estructura del nostre article, en § 2 tractarem les fórmules oracionals, les relacionarem amb l'oralitat ficcional i intentarem fixar-ne els límits amb les interjeccions impròpies pluriverbals; en § 3 estudiarem la recurrència de les fórmules oracionals en la narrativa de Cucarella; en § 4 analitzarem les fórmules oracionals emprades per l'autor tot aplicant-hi la classificació de les interjeccions de Maria Josep Cuenca (2000; 2002; 2011). Finalment, presentem les conclusions (§ 5) i les obres citades (§ 6).

2 Les fórmules oracionals i l'oralitat ficcional

Les fórmules oracionals són unitats fraseològiques equivalents a l'oració. Poden ser, doncs, oracions, clàusules o fragments. Són expressions com ara *açò sí que està bo*; *això, ho diràs tu*; *amb mi podia pegar, i encara li'n diré més*, *ja estem allà, tu també vindràs*, etc. Les fórmules oracionals són característiques de la llengua oral col·loquial i, per això, quan s'empren en textos escrits, evoquen l'oralitat. Per tant, en el nostre corpus s'usen sobretot en els diàlegs i, en molta menor mesura, en les

¹ Cf. l'apartat d'Obres citades per a les obres buidades.

narracions en primera persona.² Així, hem trobat 48 fórmules oracionals amb 68 recurrències. D'aquestes, 61 recurrències es troben en els diàlegs i 7, en la narració, sobretot en primera persona. Només la fórmula oracional *ací caic, allà m'alce* presenta una recurrència en el diàleg i una altra en la narració; les altres fórmules oracionals s'empren o bé en el diàleg, la majoria (41), o bé en la narració (6).

Cal recordar que la narració en primera persona no deixa de ser una convenció on l'evocació de l'oralitat és menor i es troba, en conseqüència, més acostada al prototip de l'escriptura. L'evocació de l'oralitat és més destacada en els diàlegs, tot i que també és convencional.

Convé advertir que el text literari narratiu és un text escrit i, per aquesta raó, elaborat i planificat; de resultes d'aquest fet, l'evocació de l'oralitat és més limitada en comparació amb altres gèneres que imiten de més a prop la llengua oral espontània (gèneres dialogals, dins els gèneres literaris, el teatre i, fora d'aquests, el cinema o les sèries de televisió). En aquest sentit, Lluís Payrató assenyala:

Pel que fa als registres escrits, és evident que es poden apropar al col·loquial, però també que no s'hi identifiquen mai. El text escrit més col·loquial que poguéssim imaginar –un sàinet d'Eduard Escalante, una “gatada” de Serafí Pitarra, etc.– no contindrà mai per exemple les vacil·lacions pròpies i tan típiques de l'organització del discurs oral improvisat. Si ho fes, el públic ho interpretaria com una mostra que els actors... no recorden el paper! La diferència entre un text escrit per ser dit (com si no fos escrit) i la parla espontània és que el primer està *planificat* i el segon no. El text “falsament” oral és més compacte, més cohesiu. La parla espontània és més vacil·lant i menys sistemàtica. (Payrató 1990, 52)

Si aquestes paraules s'apliquen a gèneres dialogals, la presència de trets propis de l'oralitat en la narrativa és molt menor.³ La narrativa presenta convencions d'ús i una tradició pròpies del prototip de l'escriptura, per tal com alterna segments narratius, normalment predominants, amb diàlegs. L'evocació de l'oralitat, doncs, és més escadussera i, de fet, la presència de fórmules oracionals no és recurrent, com veurem.

Gloria Corpas Pastor (1996) denomina *fórmules rutinàries* el que ací anomenem *fórmules oracionals*, un tipus d'enunciat fraseològic –unitats fraseològiques equivalents a l'oració que duen a terme actes de parla i que presenten fixació en la norma, vg. n. 20. Corpas Pastor (1996, 174) atribueix a les fórmules rutinàries unes propietats específiques. D'un costat, es caracteritzen per la dependència situacional, per tal com l'aparició d'aquestes unitats fraseològiques es pot predir a partir de situacions concretes, les quals, tot sovint, impliquen intercanvis conversacionals; de l'altre, s'associen a marcs de situació o marcs

² Emprem el terme per oposició als diàlegs, fent abstracció de les seqüències textuales narratives, descriptives o argumentatives.

³ Anna Matamala (2008b) estudia els trets orals de les comèdies de situació que analitza, així com els aspectes en què s'allunyen de l'oralitat, seguint Frederic Chaume (2003).

socioculturals, terme que és traducció de l'anglès *situational frames*, que Corpas Pastor (1996, 176) pren de Coulmas (1979). D'acord amb Coulmas (1979), els marcs de situació per a les fórmules oracionals (a) comprenen la informació necessària per a l'ús correcte d'una fórmula, o una classe de fórmules, i (b) motiven l'ús d'aquestes en un moment donat. Aquestes estructures de coneixement representen la percepció prototípica i convencional d'aquestes situacions per part de la comunitat de parlants i en reflecteixen la cultura (citada per Corpas Pastor 1996, 176).

En l'àmbit del català, ha parat especial esment a les fórmules oracionals Òscar Bladas (2000; 2004; 2012; 2016), si bé emprava una terminologia variada en els diversos treballs. Bladas (2000; 2016) parla de *rutines de parla*; Bladas (2004), d'*enunciats fraseològics* i Bladas (2012), de *rutines conversacionals*. En tots els treballs considera que les unitats en qüestió es caracteritzen per associar-se a una determinada funció pragmàtica; així, Bladas (2004, 21) defineix l'enunciat fraseològic en els següents termes:

Cualquier enunciado altamente asociado a una función pragmática, entendiendo que:

Un enunciado está altamente asociado a una función pragmática si: 1) cualquier modificación de su forma léxica y deíctica afecta su función pragmática y 2) no admite otras coordenadas deícticas para desarrollar funciones pragmáticas diferentes.

En un altre treball, parla de *rutines conversacionals* i distingeix aquestes d'altres unitats fraseològiques de la següent manera (Bladas 2012):

The key distinction between these two kinds of formulaic, usually idiomatic, forms proposed here is the increase of subjectivity undergone by prototypical CRs but not by idiomatic VPs. Such differences are not claimed to be clear-cut. Rather they are seen as a continuum ranging from potentially low subjective forms, typically idiomatic VPs like *fer campana*, to highly subjective CRs such as the greeting *hola*. (2012, 929)⁴

Respecte de la subjectivització, Bladas en diu:

Subjectification is understood by Traugott and Dasher as the process by which lexemes (either modal particles, pragmatic markers, or whatever) encode the speaker's attitude towards a given proposition. This is not a straightforward type of semantic change, but a gradual process by which some local inferences are progressively encoded in the lexeme meaning (Traugott and Dasher, 2002: 34). Put differently the increase of subjectivity undergone by some lexemes is the result of a pragmatic strengthening that has gradually been encoded in the semantic content of such lexemes. (2012, 937)

⁴ Aquesta subjectivització justifica que les rutines conversacionals estiguen presents en el discurs directe oral, i no pas en el periodístic, tal com ha demostrat el mateix autor en un altre treball (Bladas 2006).

Aquesta subjectivització està present en els marcadors discursius i en les interjeccions (2012, 930). En el seu treball Bladas (2012) aprofundeix en les relacions entre les rutines conversacionals i la gramaticalització, sobretot en el procés de subjectivització, que afecta aquestes rutines i no pas altres unitats fraseològiques. En el seu estudi analitza, entre d'altres, la rutina conversacional *ara hi corro*, però també *para el carro, fes el favor*, etc.

En Bladas (2016), empra el terme *rutina de parla*, pres de Payrató:

Són formes que, com les locucions i els refranys, estan fixades i poden ser idiomàtiques, però que, a més, estan lligades a una situació comunicativa prototípica en què desenvolupen una funció pragmàtica ben definida i ben coneguda pels parlants. Es tracta, en definitiva, d'unes formes que desdibuixen els límits entre la fraseologia i la pragmàtica. (2016, 25-26)

En definitiva, els processos associats a la gramaticalització, com veurem, es manifesten en major o menor mesura en les fórmules oracionals (fixació, idiomàticitat, etc.). A més, la pragmatització es palesa en les funcions pragmaticodiscursives que assumeixen les fórmules oracionals. La subjectivització es mostra sobretot en les fórmules oracionals expressives, però no és absent dels altres tipus; a més, en moltes de les fórmules oracionals de totes les classes és present la primera persona, un clar índex de subjectivització –si bé cal matisar que l'ancoratge en el context comunicatiu que aquest fet implica denota un grau de gramaticalització poc avançat. En general, com veurem a continuació, l'associació amb l'oralitat col·loquial és indicatiu de la implicació emocional de l'emissor.

Per la seua banda, M. Belén Alvarado Ortega (2010) empra el terme *fórmules rutinàries* i afirma:

A nuestro modo de ver, las fórmulas rutinarias son UFs compuestas por dos o más palabras que se encuentran, en cierto modo, ritualizadas, y cuyo límite superior se encuentra en la oración compuesta. Al ser UFs, deben poseer las características comunes a todas ellas, la fijación y, en ocasiones, la idiomatidad, pero además pueden presentar algún tipo de independencia como enunciados fraseológicos que son. (2010, 26)

Per a Alvarado Ortega, la fixació constitueix el tret essencial de les unitats fraseològiques en general i de les fórmules rutinàries en particular, ja que gràcies a aquesta propietat podem distingir si estem o no davant d'una unitat fraseològica.⁵ Cal dir que la fixació formal afecta el nombre dels constituents –normalment, no s'admeten constituents nous, com ara modificadors–, la morfosintaxi –no solen permetre alteracions en la flexió ni en la derivació–, la defectivitat transformacional –no admeten regularment transformacions com ara la passivització–, l'ordre –els constituents es presenten en un ordre fix que

⁵ L'autora distingeix diversos tipus de fixació: formal, psicolingüística i semanticoprasmàtica.

no es pot alterar sense que el resultat siga estrany o se'n perda el significat idiomàtic–, etc. Com tindrem ocasió de veure, la fixació és un fenomen gradual que delata el grau de gramaticalització que presenta la fórmula oracional en qüestió.

Un altre tret que s'ha atribuït a les fórmules rutinàries ha estat la independència o autonomia. Alvarado Ortega (2010, 30-33) distingeix diversos tipus d'independència: entonativa, distribucional, textual, semàntica i sintàctica.

Larissa Timofeeva (2012) relaciona les fórmules rutinàries amb els actes de parla indirectes i jutja que s'han d'ubicar en la perifèria de la fraseologia:

El análisis de las fórmulas rutinarias se enmarca, obligatoriamente, en el estudio de los actos de habla indirectos, y este es su valor central. No pretendemos decir con ello que este tipo de estructuras no merezcan un interés por parte de la fraseología; simplemente queremos afirmar que su estudio no debe partir desde la misma, ya que si aceptamos su “fraseologidad”, también debemos aceptar que esta es muy periférica y no constituye un factor central del comportamiento discursivo de dichas fórmulas. (2012, 77)

Zaida Núñez Bayo (2016) considera que, ateses les característiques formals i semàntiques d'aquestes, les fórmules oracionals han de constituir elements d'una classe independent dins del conjunt de les unitats fraseològiques. Per tant, comparteixen les característiques comunes a tots els fraseologismes (comptar amb, almenys, dos elements constitutius i posseir fixació formal i fixació semàntica, aquestes dues últimes graduables), però igualment gaudeixen de dues qualitats pròpies i excloents, cosa que permet tractar-les com una classe independent: 1) són unitats fraseològiques autònomes des del punt de vista semàntic, en la mesura que constitueixen actes de parla (bé determinats pel context extralingüístic, bé pel lingüístic); i 2) constitueixen exponents lingüístics de diferents funcions comunicatives. Per tant, les fórmules oracionals són unitats fraseològiques amb fixació formal i semàntica, constitueixen actes de parla amb força il·locutiva i es presenten vinculades, almenys, a una funció comunicativa dins del discurs (Núñez Bayo 2016, 229-30).

Sybille Schellheimer (2016), per la seua part, ha destacat la importància de les fórmules oracionals, sota diversos noms, en l'evocació de l'oralitat en els textos literaris: aquestes manifesten l'espontaneïtat de la comunicació –planificació escassa– (2016, 79), expressen la implicació emocional de l'emissor (2016, 82) i estan marcades diasistemàticament en la mesura que recreen les converses orals quotidianes, vist que són pròpies del registre oral col·loquial (2016, 88-89).

El fet que les fórmules oracionals siguen unitats fraseològiques pròpies de l'oralitat explica que Cucarella de vegades empre una puntuació *sui generis*, que pretén reproduir l'oralitat. Concretament, de tant en tant s'elimina la puntuació en incisos: *mare (,) em cague* (vocatiu); *mort Pasqual (,) li portaren l'orinal* (construcció absoluta). Aquesta absència de puntuació pot voler imitar l'espontaneïtat de la

llengua oral col·loquial; de més a més, el caràcter fixat i concís de les unitats fraseològiques pot contribuir a aquesta absència de la coma.

Moltes fórmules oracionals presenten una entonació exclamativa, que delata el seu caràcter oral, si bé és difícil saber-ho amb precisió quan partim d'un corpus escrit. Tanmateix, l'ús del signe d'exclamació indica que per a l'autor l'expressió en qüestió té una entonació exclamativa.⁶

D'un altre costat, diversos autors han assenyalat que les fórmules oracionals són perifèriques dins del conjunt de les unitats fraseològiques (Alvarado Ortega 2010; Arianna Alessandro 2011).⁷

D'altra banda, els límits entre les fórmules oracionals i les interjeccions impròpies pluriverbals (formes com *i tant*, *faltaria més*, *a gosades*, etc.)⁸ són difusos.⁹ De fet, totes dues categories comparteixen els següents trets:

- Fixació, que és gradual.
- Són autònomes sintàcticament i, per tant, equivalen a l'oració, tot i que presenten estructures variades.¹⁰
- Idiomaticitat, que és també gradual.
- Gramaticalització, que comporta pragmatització i subjectivització. La gramaticalització i els processos que implica són graduals.
- En la mesura que són estructures oracionals, com a tals autònomes sintàcticament, duen a terme actes de parla.
- Totes dues són pròpies de la llengua oral col·loquial.¹¹

Pablo Zamora-Arianna Alessandro (2013) apunten al fet que les interjeccions tenen un significat més vague i, en conseqüència, mostren una major plurifuncionalitat, si bé es refereixen a les interjeccions pròpies.¹²

⁶ Les obres lexicogràfiques introdueixen l'exclamació en l'entrada (*R-M*, per exemple: *tornem-hi!*) o no la introdueixen (*ESP*, per exemple: *tornem-hi*). De manera explícita, *ESP* assenyalava que s'eviten els signes d'interrogació i d'exclamació en les entrades del seu diccionari, i que aquests només s'empren en els exemples (*ESP*, 24). En l'ús metalingüístic de les fórmules oracionals, hem seguit aquest criteri en aquelles que poden presentar entonació exclamativa, però no pas en aquelles que s'usen regularment amb entonació interrogativa, ja que eliminar el signe d'interrogació podria resultar més confús semànticament i pragmàtica.

⁷ Timofeeva (2012) les exclou del nucli de les unitats fraseològiques, en la mesura que es relacionen amb els actes de parla indirectes, com hem vist. També les exclou Inmaculada Penadés Martínez (2015) en l'elaboració de diccionaris de locucions, atès que no ho són, per tal com presenten autonomia sintàctica.

⁸ Sobre les interjeccions en català, es pot consultar Cuenca (1996; 2000; 2002; 2011) i Matamala (2008a; 2008b; 2008c).

⁹ Ramón Almela (1982) inclou, de fet, les interjeccions en el discurs repetit, terme que engloba la fraseologia en general, tot i que no considera que les interjeccions siguin unitats fraseològiques. Cuenca (2011) afirma que les interjeccions, com les unitats fraseològiques, són rutinàries i idiomàtiques.

¹⁰ Cuenca (1996; 2000; 2002; 2011) entén que les interjeccions són unitats oracionals perifèriques. Les fórmules oracionals són estructures oracionals fraseològiques (oracions, fragments o clàusules), com hem indicat.

¹¹ Felix Ameka (1992a; 1992b) distingeix les fórmules rutinàries i les interjeccions a partir de l'estructura semàntica que presenten, segons el sistema d'anàlisi de la semàntica natural defensat per Wierzbicka (1991).

¹² Zamora-Alessandro (2013), en un treball contrastiu a partir de l'anàlisi de pel·lícules italianes i la traducció a l'espanyol, observen que l'italià empra més interjeccions (pròpies), mentre que l'espanyol

Aquests límits difusos es manifesten en la bibliografia i la diversa terminologia que s'ha proposat. Per exemple, Núñez Bayo (2016, 73) recull els següents termes usats per referir-se a les fórmules oracionals: *frase proverbial* i *locución interjectiva* (Julio Casares), *enunciado fraseológico* (Alberto Zuluaga), *expresión* i *fórmula* (Fernando Varela-Hugo Kubarth), *fórmula rutinaria* (Corpas Pastor 1996), *fórmula pragmática* (Leonor Ruiz Gurillo), *fórmula oracional* (DFDEA), *locución oracional* (Mario García-Page), *fórmula rutinaria* (Alvarado Ortega 2010), *fórmula pragmática psicossocial no rutinaria* (Alessandro 2011), *locución interjectiva* (*Nueva Gramática de la Lengua Española*).¹³ Per la seua banda, Alvarado Ortega (2010) reconeix que les fórmules rutinàries, en la seua terminologia, són exclamatives. Una part de les fórmules rutinàries que analitza són interjeccions (*¡Dios mío!*, *¡vaya tela!*, *¡no me digas!*, *¡qué va!*, *¡madre mía!*, *por favor...*) i el mateix caldria dir de diverses de les fórmules oracionals estudiades per Núñez Bayo (2016): *muchas gracias*, *de nada*, *no hay de qué*, *hay que ver*, *fíjate por dónde*, *mira por dónde*, *por favor*, *faltaría más*, *ni hablar*, *qué va*, *Dios mío*, etc.

En conclusió, les fórmules oracionals, estructures oracionals fraseològiques, són perifèriques respecte de la fraseologia, i les interjeccions en general, i les impròpies pluriverbals en particular, són perifèriques respecte de la categoria oració. Sent les unes i les altres perifèriques respecte de la categoria que les encabeix, des de la perspectiva de la teoria dels prototips, és esperable que presenten límits difusos entre elles, per tal com comparteixen un nombre important de trets, fonamentalment el fet de ser estructures oracionals gramaticalitzades en major o menor mesura.¹⁴ De més a més, totes dues categories són pròpies de la llengua oral col·loquial.

És possible que la gramaticalització es trobe més avançada en el cas de les interjeccions impròpies pluriverbals, la qual cosa es manifesta en una major abstracció semàntica, i una major subjectivització i pragmatització en relació amb les fórmules oracionals. Però, atés que la gramaticalització i els processos que comporta –pragmatització, subjectivització– són graduals, no sempre és fàcil adscriure una construcció a l'una categoria o a l'altra, i algunes de les adscripcions que drem a terme en aquest treball poden ser contestables.

3 Fórmules oracionals: recurrència

recorre més a fórmules pragmàtiques, si bé cal advertir que algunes d'aquestes són més aviat interjeccions impròpies.

¹³ Núñez Bayo (2016) considera inadequat el terme *locución interjectiva*, per tal com *locución* implica que es tracta d'unitats inferiors a l'oració, mentre que les fórmules oracionals hi equivalen. Per la mateixa raó, no considera adient el terme *locución oracional*, emprat per altres autors. En català, aquest terme s'empra, per exemple, en el *DNV*, tot incloent-hi les fórmules oracionals i els refranys.

¹⁴ El caràcter perifèric de les fórmules oracionals dins de la fraseologia explica que en alguns casos es desdibuixen els límits d'aquestes amb altres subcategories fraseològiques, com ara les locucions o els refranys, o fins i tot amb categories que no pertanyen a la fraseologia, com ara els marcadors del discurs o les interjeccions impròpies pluriverbals, tal com hem vist. Ho indicarem en cada cas.

D'entrada, cal dir que la major part de les fórmules oracionals emprades per Cucarella no les hem trobades en les obres lexicogràfiques consultades;¹⁵ així, de les 48 fórmules oracionals del corpus, 18 apareixen en algun dels diccionaris, mentre que 30 no apareixen en cap d'aquests. El caràcter relativament poc gramaticalitzat de moltes d'aquestes fórmules oracionals, així com el fet que moltes tinguen un caràcter marcadament dialectal –algunes són específiques del valencià de la Costera, però segurament d'altres parlars valencians– explica que no siguin presents en els diccionaris consultats, especialment en aquells diccionaris que no presten gaire atenció a la variació dialectal.¹⁶

Un cop fets aquests aclariments, presentem la recurrència de les fórmules oracionals trobades en el nostre corpus:

(1) 1 recurrència: *açò sí que està bo, acompanyar en el sentiment, això com és?; això era i no era, arre, burro, polseguera; això, ho diràs tu; amb mi podia pegar, ara és la meua, avant qui siga, bona vista vejam, capitolet a, com estàs?, de què vas?, és voler-te dir, fem foc o fugim?, has sentit cantar el pollastre?, i encara li'n diré més, ja estem allà, ja la tenim; mare, em cague; mort Pasqual, li portaren l'orinal; ni home, ni dona; ni... , ni hòsties; no fóra cas, no la pensa que no la fa, no sé on anirem a parar, pensant-ho estava, pensat i fet; quan no té ous, té colomins; que el Nostre Senyor la tinga en la glòria, que estiguen bons, qui està ací?, saps què t'he de dir?, si no li agradava l'oratge, si voleu que vos diga la veritat, ta mare serà una santa... , temps era temps; torna-li, Catalí; tu també vindràs, un altre.*

(2) 2 recurrències: *ací caic, allà m'alce; ja ho pots ben dir, mira com t'ho dic, no se t'oblidi l'encàrrec, perquè ho digues tu, saps el que vull dir-te?*

(3) 3 recurrències: *a quin sant?, que en glòria estiga.*

(4) 11 recurrències: *cagar-se en algú.*

Cal dir, de primer, que les fórmules oracionals no són gaire recurrents: la major part de les formes trobades en el corpus hi apareixen una única vegada, com veiem en (1). Com hem vist en § 2, les 48 fórmules oracionals del corpus presenten 68 recurrències: 61 recurrències es troben en els diàlegs i 7, en la narració, sobretot en primera persona.

Conca-Guia (2014) han estudiat les relacions entre freqüència i estil a propòsit de la fraseologia. Una unitat estilística de creació tindria

¹⁵ No entrarem a discutir amb detall la presència de les fórmules oracionals en els diccionaris – generals i especialitzats en fraseologia– ni sobre la terminologia emprada en aquests. Sobre el tractament de les unitats fraseològiques en els diccionaris, cf. Maria Conca-Josep Guia (2014) i Penadés Martínez (2015), que aprofundeix en el tractament lexicogràfic de les unitats fraseològiques, especialment de les locucions de l'espanyol.

¹⁶ *ESP* és l'obra lexicogràfica especialitzada en fraseologia del català que dona una explicació més detallada dels criteris aplicats per incloure o excloure les diverses unitats.

un alt valor caracteritzador d'estil, i igualment tindria aquest valor caracteritzador d'estil la recurrència d'una determinada unitat fraseològica. Tanmateix, com hem observat, les fórmules oracionals no són bastant recurrents per tenir un valor significatiu de marca d'estil, amb comptades excepcions (per exemple, la fórmula *me cague en...* com veiem en (4)). Ara bé, la recurrència d'aquesta fórmula oracional segurament obeeix més aviat a la imitació de la llengua oral. D'un altre costat, Conca-Guia (2014) es refereixen sobretot a la recurrència de les unitats estilístiques de creació, que poden constituir marca d'estil –d'un autor, però també d'un gènere, una època, etc. A més, el fet que les fórmules oracionals trobades en el corpus no siguin en general recurrents, denota la variació estilística de l'autor, més que no pas la repetició dels mateixos recursos. Podem dir que, en general, pel que fa a l'ús de les fórmules oracionals, l'evocació de l'oralitat és força moderada i subtil, si ho comparem amb el que podem trobar en altres gèneres que sí que imiten de manera més fidel l'oralitat.¹⁷ Finalment, encara que caldria comptabilitzar totes les interjeccions emprades per l'autor per arribar a resultats concloents, s'empren més les fórmules oracionals (48 diferents) en comparació amb les interjeccions impròpies pluriverbals (25 diferents).¹⁸ És possible que les interjeccions, fins i tot les impròpies pluriverbals, tinguen un valor evocador de l'oralitat més marcat que les fórmules oracionals, i aquesta diferència denotaria la moderació en l'ús de recursos de l'oralitat. A banda, l'obra de Cucarella es caracteritza per un ús abundós i ben conscient de la fraseologia col·loquial, i les fórmules oracionals hi pertanyen.

4 Fórmules oracionals

Cucarella empra un nombre relativament escàs de fórmules oracionals en sentit estricte.¹⁹ A més, com hem vist, la major part de les fórmules oracionals hi apareixen una única vegada. Entenem que les fórmules oracionals presenten un grau menor de gramaticalització en relació amb les interjeccions impròpies pluriverbals, que es manifesta en una fixació relativament més baixa i en un grau d'idiomaticitat menor (n'hi ha que són literals, d'altres semiidiomàtiques i d'altres idiomàtiques). Quan ha estat possible, aportem les fonts lexicogràfiques de les fórmules oracionals en qüestió. Fem servir la classificació de Cuenca (2002; 2011) per a les interjeccions, per tal com aquestes presenten límits difusos amb les fórmules oracionals, i a més perquè és una proposta general i

¹⁷ Ens referim, per exemple, als treballs de Matamala sobre les interjeccions en les comèdies de situació (Matamala, 2008a; 2008b; 2008c).

¹⁸ Ens centrem en les interjeccions impròpies pluriverbals en Sancho Cremades (en premsa 2).

¹⁹ Núñez Bayo (2016), a partir de l'anàlisi de corpus orals reals, ha qüestionat la recurrència que s'atribueix en molts estudis a les fórmules oracionals en el registre col·loquial. Altres autors han posat en dubte que altres unitats fraseològiques, com ara les locucions verbals o els refranys, siguin recurrents en el registre col·loquial, també a partir de corpus orals (Penadés Martínez, 2004; 2006).

elegant.²⁰ Aquesta classificació, de caràcter pragmàtic, es basa en les funcions del llenguatge proposades per Roman Jakobson (1989).

4.1 *Fórmules oracionals expressives*

En general, les fórmules oracionals expressives manifesten sentiments i emocions de l'emissor. En primer lloc, hi ha fórmules oracionals que indiquen desaprovació, ira, rebuig, dolor (emocions negatives) (Cuenca, 2002, 3218; 2011, 183). Entre aquestes, trobem *a quin sant?* i *a sant de què*, que és un castellanisme. *A quin sant* està atestada en el *DCVB* ("es diu per manifestar estranyesa per allò que algú proposa") i en el *DNV* (loc. interj. "Indica estranyesa per allò que algú proposa o afirma"). A banda d'estranyesa, hi sol haver un matís de desaprovació. *MAR* en diu "fórm. rut. de negació o d'interrogació".²¹ En la mesura que hi és una pregunta, es demana una resposta –una explicació–, i estaria a prop de les fórmules oracionals amb funció fàtica (5b). Ara bé, en (5a), realment, la pregunta té un caràcter més aviat retòric, que no sembla esperar una resposta per part de l'oient, i hi predominen els valors d'estranyesa i desaprovació; aquest fet és més clar encara quan l'expressió funciona amb autonomia sintàctica, això és, com a fórmula oracional prototípica (5c) –en els exemples atestats en el corpus, tot i ser una fórmula oracional, s'integra en l'estructura oracional (5a-b).

- (5) a. –A vorem, Gaspar, quin dia mos dónes una alegria i compres ni que siga una taula i quatre cadires...
 –I tu, a quin sant vols taula i cadires? Ací és ca Gaspar l'arrier, casa de pobres però honrats, no el Casino Setabense. Ara m'ixes del puntet i vols taula i cadira? Arre, gooos! Si vols posar el cul en boga ja caldrà que te la portes tu, la cadira, safanòria de collons! (*QLA*, p. 20)
- b. –Ramon... –gemega Rosalia.
 –Mmmm –maula Ramon.
 –¿Encara m'estimes? (...)
 –I això, ¿a sant de què m'ho preguntes ara?

²⁰ La classificació de les fórmules oracionals és una qüestió força debatuda, en la qual no podem aprofundir. Entre altres, trobem la classificació de Corpas Pastor (1996), que inclou les fórmules rutinàries –segons la seua terminologia– i les parèmies –enunciats de valor específic, citacions i refranys– dins dels enunciats fraseològics, unitats fraseològiques equivalents a l'oració que constitueixen actes de parla. Dins de les fórmules rutinàries, distingeix entre fórmules discursives, que organitzen la conversa – fórmules d'inici, transició i tancament– i les fórmules psicossocials, que classifica seguint, en part, la classificació dels actes de parla deguda a Searle. La classificació d'Alvarado Ortega (2010) emprà diversos criteris creuats: segons l'enunciat, segons l'enunciació, segons l'estratègia conversacional a què serveixen i segons la funció social. Per últim, la classificació de Núñez Bayo (2016), de caràcter més general, distingeix entre fórmules oracionals expressives, l'ús de les quals depén del context lingüístic, i les rutinàries, l'ús de les quals depén del context extralingüístic.

²¹ L'autor emprà el terme *fórmula rutinària* per referir-se a les fórmules oracionals. Atesta també la variant *quin sant*.

- No sé... –fa Rosalia com qui dubta-. Ganes de sentir-t’ho dir, supose. (LVT, p. 79)
c. –Doncs ha dit que el portaries tu amb el cotxe.
–A quin sant?

La fórmula oracional *amb mi podia pegar* expressa rebuig (6). És una fórmula oracional amb un grau de gramaticalització poc avançat, ja que remet al parlant (clític *mi*) i a una tercera persona, objecte del rebuig; a aquest es refereix el subjecte de *podia*, habitualment elidit, però en aquest cas explícit: *eixe cavallot d’altar*. Ara bé, es troba dislocat a la dreta, cosa que és índex que no és habitual explicitar-lo. Tanmateix, formalment, l’ordre és fix (*amb mi* apareix en primera posició, focal). D’altra banda, els constituents no es poden modificar. Quant al contingut, presenta un significat idiomàtic i, des d’una perspectiva pragmàtica, expressa rebuig, habitualment respecte d’una tercera persona absent. En aquest sentit, amenaça la imatge pública d’aquesta tercera persona (Penelope Brown-Stephen C. Levinson 1987), com és propi de nombroses unitats fraseològiques col·loquials (sobre aquesta qüestió cf. Penadés Martínez 2013; Sancho Cremades en premsa 1) i justament per això no sol emprar-se per al·ludir a un oient present en la conversa. Probablement es podria emprar amb la segona persona, per remetre a un oient present –*amb mi podies pegar*; tanmateix, el caràcter agressiu i descortès de la fórmula requeriria que hi hagués una relació molt íntima entre els interlocutors. En l’exemple que ens ocupa, cal notar que la qualificació d’aquesta tercera persona a qui s’al·ludeix és ofensiva (*borrutxar* és un verb amb una connotació despectiva, com el nom *harpia* i la locució adjectiva *de collons*; *cavallot d’altar* és un insult).

- (6) El vi de missa i tot que es deu borrutxar, l’harpia de collons.
Amb mi podia pegar, eixe cavallot d’altar! (CV, p. 164)

La forma *de què vas?* és un castellanisme (7).²² Només l’atesta *ESP*, que diu “(...) expressió usada per a indicar enuig o indignació envers alguna cosa que algú acaba de dir o fer”. La considera O (expressió lexicalitzada de naturalesa oracional) i apunta que es pot emprar també en tercera persona.²³ De fet, es marca amb el signe ■, indicatiu que és una forma que no s’ha trobat en la documentació lexicogràfica anterior, sinó en la documentació, oral i literària, duta a

²² D’acord amb Núñez Bayo (2016), expressa també rebuig. El *DFDEA* apunta que és una fórmula oracional col·loquial i en dona com a definició ‘¿Qué dices?’ i explica “Se usa para manifestar protesta o rechazo ante lo que se acaba de oír”.

²³ El fet de ser castellanisme explica potser que només l’atesta *ESP*. D’un altre costat, l’autora empra el terme *frase feta*, entre altres termes, per referir-se a les unitats fraseològiques, amb l’exclusió dels refranys i d’altres expressions fixades, tal com explica en la introducció al seu diccionari. La classificació de les frases fetes en el diccionari d’*ESP* es basa en categories, i no pas en funcions o valors pragmàtics. A més, és un diccionari conceptual, on les frases fetes s’ordenen sota conceptes. Aquests conceptes poden remetre al que, per al punt de vista que sostenim aquí, serien actes de parla. Així, *de què vas?* apareix agrupat en el concepte <enuig>.

terme per l'equip de redacció del diccionari. La definició, per tant, és d'aquest equip de redacció.

(7) –De què vas, tu, mitja merda? (CV, p. 83)

Cagar-se en algú és en origen una locució verbal, i així l'atesten el *DNV* (“Maleir-lo, fer-ne menyspreu insolentment”) i el *DCVB*, que en diu:

Cagar-se en algú o en alguna cosa: menysprear-la insolentment; cast. *cagarse*. Aquesta accepció és la base de blasfèmies i grosseries (“me cago en...”), que a voltes se suavitzen per eufemisme canviant el *cago* en *caso* (“me caso en...”) o substituint el nom sagrat objecte de la flastomia per un nom inofensiu (“me cago en la mar salada”, “me cago en dena”, “me cago en Sivilla”, etc.).

Per tant, esdevé una fórmula oracional en fixar-se en la primera persona del singular i associar-se amb una entonació exclamativa. Presenta un grau de fixació relatiu, per tal com presenta un verb en forma personal (primera persona del singular), que remet al parlant, i conserva el complement (un sintagma preposicional encapçalat per la preposició *en*, que delata justament el seu origen en una locució verbal).²⁴ En canvi, la forma plena del clític *me* possiblement és un tret arcaïtzant, cosa que indicaria el seu caràcter fraseològic. L'ordre és fix, si bé admet modificadors i expansions. Així, se senten construccions com *Me cague en ell quaranta milions de vegades*, clarament hiperbòlica, i l'expansió expressiva *Em cague en ell i en qui parle bé d'ell*, de caràcter fraseològic.

(8) –No sabem on para –li digueren.
–Me cague en ell! –va trallar l'oncle Joan, amb una explosió de veu enrabada. (CV, p. 114)

Podríem entendre que es tracta d'una fórmula oracional amb llocs buits, on hi ha una part fixa (*cagar-se en*) i una part variable (sintagma nominal regit per la preposició *en*). Així, podem trobar un pronom personal (8) i un nom propi o comú (9a). Tanmateix, es fa difícil saber si ens trobem davant de variants d'una fórmula oracional, perquè els sintagmes nominals que s'hi insereixen habitualment són força recurrents i, per tant, estables.²⁵ A més, pertanyen a dominis conceptuals limitats:

²⁴*R-M* no atesten la forma de base *cagar-se en*, però recullen expressions més específiques que es formen a partir d'aquesta fórmula (*me cago en l'olla*, *me cago en l'ou*). Per la seua banda, *ESP* exclou explícitament els verbs que regeixen preposició del seu diccionari fraseològic i cita el cas de *cagar-se en* (*ESP*, 18).

²⁵ Dins de les variants d'una unitat fraseològica, Penadés Martínez (2015) distingeix entre aquelles variants que alternen lliurement, sense cap marca diastemàtica que les diferencie (diatòpica, diacrònica, diastràtica o diafàsica) i aquelles que sí que en presenten, de manera que cada variant pot pertànyer, per exemple, a registres diferents o a dialectes diferents. D'altra banda, cal distingir les variants alternants d'una unitat fraseològica, en què una part de la unitat pluriverbal és compartida, de dues unitats fraseològiques que poden compartir el significat i el valor pragmàtic, però no pas la forma. En aquest cas, es tracta d'unitats fraseològiques sinònimes, si bé la sinonímia poques voltes és absoluta, com és ben sabut. Així, *ara hi corro* i *pensant-ho estava* presenten el mateix significat o funció pragmàtica, però una

bàsicament, mots religiosos ((9b-c), i sobretot (9d)) –que passen a ser blasfèmies–, mots o aplecs intrínsecament disfemístics ((9e-h)).²⁶ En tots els casos, les fórmules s'associen regularment a una funció pragmàtica específica ('maleir').

- (9)a. Me cague en sor Adelaida i en tots els feixistes de món... (CV, p. 175)
- b. –Me cague en totes les ànimes del purgatori! –va renegar Samuel Reig. (QLA, p. 59)
- c. –Què pot passar? Que aprenga a cagar-se en tots els santets del calendari? El saber no fa nosa. Ni que siga saber renegar i blasfemar. (CV, p. 102)
- d. (...) però ja veus, Joe, jo m'he rebel·lat, he plantat cara i dic que me cague en Déu que jo no em deixaré la salut en un bancal de terra desagraïda... (QLA, p. 178)
- e. –Cague en els collons, Quintí! (UP, p. 43)
- f. Però si ets tu qui ompli el sac dels desgraciats als quals els ha eixit el porc mesell de l'atur, ras i curt et cagues en la puta mare que ha parit a algú i envies a prendre pel cul la puta tele... (LVT, p. 17)
- g. –M'haguera estimat més fer diners de gràcia (...) Posar un grapat de retalls de paper en un barret i que es transformaren en bitllets de cent duros. Me cague en la puta d'oros. (QLA, p. 60)
- h. Mingo Botella els va reunir en una cafeteria i els va dir que tenien un feix de contractes firmats, "i me cague en la sota d'oros que mos farem d'or, xicons; mentres a Tota Espanya passen més fam que Garró, mosatros mos tirarem una vidassa de marahàs". (QLA, p. 66)

La fórmula oracional *has sentit cantar el pollastre?* manifesta sorpresa i, al mateix temps, en alguns contextos, desaprovació, cas de (10). Es coneix la variant *has sentit cantar la mare?*²⁷ El grau de gramaticalització és relativament poc avançat: en tots dos casos, s'empra un verb en segona persona, que remet a l'oient, que s'interroga; tanmateix, el subjecte *tu* s'elideix, i si s'explicités, el resultat seria poc natural o la interpretació seria literal, cosa que és un indicatiu de fixació i gramaticalització. A més, no admet que s'hi incorporen constituents. En tot cas, el significat és idiomàtic, i hi predomina la funció expressiva.

forma diferent i, de més a més, estan marcades dialectalment, com veurem: *ara hi corro* s'empra en els parlars de Catalunya, mentre que *pensant-ho estava* és pròpia d'alguns parlars valencians. *ESP* apunta, per exemple, que *fer l'amor* i *fotre un clau* (a algú) són frases fetes sinònimes, però pertanyen a registres diferents, això és, presenten un nivell de formalitat distint (*ESP*, 41).

²⁶ *ESP* recull la *puta d'oros*, *SD* (sintagma determinant), que considera exclamació d'impotència, però no pas les altres formes assenyalades, car exclou les frases fetes amb un verb que regeix sintagma preposicional, com hem dit; el *DNV* replega, com a pròpia del registre col·loquial, l'accepció de *sota* com a 'dona de mala vida'.

²⁷ *MAR* recull les fórmules oracionals sinònimes, variants entre elles, *què et pareix, morrut?* i *què t'ha paregut, morrut?* Per a l'autor, la primera és "(...) usada per interrogar, en contextos modalitzats, expressant valors com l'estranyesa, la sorpresa o l'admiració".

(10) Lo primer que vaig fer va ser dir-li-ho al Pere ¡i el recabró em va espolsar que m'espavilava per aon poguera i avortara! ¿Has sentit cantar el pollastre? (*LVT*, p. 70)

Les fórmules oracionals *ja estem allà* i *ja la tenim*, que s'empren consecutivament en (11), manifesten desaprovació de qui repeteix una acció o un discurs. Són, per tant, sinònimes de *torna-li*, *Catalí*, que estudiarem a continuació. Presenten un ordre fixat –l'adverbi *ja* apareix en posició inicial, focal; s'empra un plural de primera persona inclusiu – inclou l'oient, que es desaprova, si bé l'ús del plural inclusiu és una estratègia de cortesia positiva que mitiga la desaprovació (Brown-Levinson 1987); en fi, la forma *ja la tenim* incorpora un clític femení singular de referència indeterminada (*la*), present en moltes unitats fraseològiques (per exemple, en la fórmula oracional *no la pensa que no la fa*). Es pot desaprovar una acció o un torn anterior, i en aquest darrer cas les fórmules oracionals es relacionen més aviat amb la funció fàtica. A més, el significat és idiomàtic i les fórmules s'associen, com hem dit, a una funció pragmaticodiscursiva.

(11) –Com més prompte em moriré, més prompte descansaràs tu.
–Ja estem allà! Ja la tenim! Qualsevol que la senta es pensarà que no la vull, jo! Com si la tractara com a un gos! Queixa en tindrà...
(*CV*, p. 31)

Igualment, la fórmula oracional *torna-li* manifesta desaprovació de qui persisteix a repetir una acció o un discurs.²⁸ El *DNV* la considera locució oracional i la defineix de la següent manera: “S’usa per a posar en relleu la cabuderia d’una persona que reincidix a voler fer una cosa o a repetir alguna cosa insistentment”.²⁹

Presenta diverses variants, que són expansions expressives, com en aquest cas *torna-li*, *Catalí* (12). *MAR* no recull aquesta variant, però sí d’altres (*tornar-li al xiquet la trompa*, *tornar(-li) la trompa al xic*; *torna-li la trompa al xic*, *que dos dinés li ha costat*, etc.). La forma *torna-li* i el vocatiu *Catalí* no tenen una referència real, tot i ser el primer un imperatiu en segona persona del singular, ja que l’expressió al·ludeix, en aquest cas, a una tercera persona (*ell*), mentre que hauria de referir-se al suposat oient, el vocatiu *Catalí*; aquesta manca de referència real és índex de gramaticalització. D’un altre costat, l’expansió *Catalí* és rimada –el clític *-li* presenta un accent secundari–, recurs retòric usual en moltes unitats fraseològiques, també en variants expressives, atés que n’afavoreix la recordabilitat.

(12) “Xe, pare –li deien els fills–, vostè està bé de salut i no ha de preocupar-se de la mort...” Però ell, torna-li, *Catalí*: “Vindrà per mi, i prompte. (...)” (*QLA*, p. 105)

²⁸*R-M* i *ESP* atesten la unitat fraseològica sinònima *tornem-hi*.

²⁹ Recordem que el *DNV* empra el terme *locució oracional*, però hi inclou no sols les fórmules oracionals, sinó també els refranys.

La fórmula oracional *mare, em cague* (12) manifesta temor; presenta una certa fixació, una metàfora bastant transparent (cf. la locució verbal *cagar-se de por*). A més, el vocatiu *mare* i el verb en primera persona del singular (*em cague*) indiquen un estil directe atribuït fictíciament, en aquest cas, als interlocutors del parlant de (13).

(13) Tant de dir que si maricon açò, maricon allò, i a l'hora de la veritat, mare em cague: tots la faveta tendra! (CV, p. 39)

La fórmula oracional *tu també vindràs* manifesta desaprovació (14). Presenta la variant *tu també aniràs*. El pronom *tu* remet a l'interlocutor el discurs del qual es desaprova; en aquest sentit, s'acosta a les fórmules oracionals fàtiques. La referència a un dels participants en la conversa indica un grau relativament baix de gramaticalització. Tanmateix, el significat és idiomàtic, cosa que és índex de gramaticalització. Des d'un punt de vista formal, l'ordre és fix, amb *tu* en posició focal. Si s'alterés l'ordre, la interpretació seria literal (*tu vindràs també, vindràs també tu*).

(14) –Però si encara és un xiquet, Joan!
–Amb setze anys, un xiquet, Nesa? Tu també vindràs... (CV, p. 90)

La fórmula oracional *mort Pasqual, li portaren l'orinal* es relaciona amb la funció expressiva en la mesura que expressa desaprovació (15). Per tal com sol remetre al discurs previ, es podria relacionar amb la funció fàtica. El DCVB recull la forma *Després que fonc mort Pasqual, li portaren l'orinal* i afirma “es diu referint-se als auxilis prestats fora de temps o quan ja no són útils”. La rima delata el seu caràcter fraseològic. En espanyol, la fórmula oracional equivalent és *a buenas horas,(mangas verdes)*.³⁰

(15) –Vols que la tia els diga a les mongetes que facen un apartat per a misses teues...
–Això faltaria! Done-m'ho ara en diners i deixe's de misses i de romanços. Mort Pasqual li portaren l'orinal... Ara, ara vull disfrutar-ho jo, en vida... (CV, p. 73)

El que l'ateste només el DCVB pot deure's al fet que ens trobem davant d'una unitat fraseològica que presenta límits difusos amb el refrany. Així, Corpas Pastor (1996, 137-143) parla d'enunciats amb valor específic, un tipus de parèmia, al costat dels refranys i les citacions. Per la seua part, Alessandro (2011: 178) estableix un tipus d'unitat fraseològica pragmàtica, la *locució idiomàtica pragmàtica*, que es caracteritza bàsicament pel fet de no tenir un valor de veritat general, enfront de la major part dels refranys. Per a l'autora, encara que aquestes formes poden procedir dels refranys, presenten un ús contextualment

³⁰ En alguns parlars col·loquials valencians s'empra, amb la mateixa funció, *ara em pega, mare?*

emmarcat, val a dir, depenen de situacions comunicatives concretes. Així, tenen caràcter pragmàtic, estructura oracional –no necessàriament amb forma personal del verb explícita–, ús reactiu com a rèplica, idiomàticitat i s’empren en el registre col·loquial informal. Per a Alessandro (2011), pertanyerien a aquesta classe, entre altres, les formes de l’espanyol *ahí le duele, las paredes oyen i a buenas horas, mangas verdes*, equivalent, segons hem dit, a *mort Pasqual, li portaren l’orinal*. El *DFDEA*, respecte d’*a buenas horas* (rar a *buena hora*), afirma: “adv Se usa irónicamente referido a un hecho que ocurre demasiado tarde. Frec usado como fórm or. En ese caso, tb *a buenas horas, mangas verdes*”. En els exemples que aporta el *DFDEA*, només en un cas apareix l’expressió integrada en l’oració i funciona com a adverb; en la resta s’empra amb autonomia sintàctica i, per tant, és fórmula oracional. Cal recordar, en tot cas, que ens trobem en la perifèria de diverses subcategories fraseològiques.

L’aplec *no la pensa que no la fa* és recollit pel *DNV*, que el considera locució oracional, i en diu: “S’usa per a censurar a qui actua irreflexivament, generalment fent males accions” (16). Relacionem aquesta fórmula oracional amb la funció expressiva perquè implica la desaprovació de l’acció d’altri. L’exclusió d’aquesta forma de les altres obres lexicogràfiques consultades pot deure’s al fet que és una fórmula pròxima als refranys –una locució idiomàtica pragmàtica en la terminologia d’Alessandro (2011)–, a banda que sembla ser una fórmula oracional específica d’alguns parlars valencians. Ara bé, al contrari que la major part dels refranys, requereix la referència a un subjecte, que pot elidir-se: (*Ell/este*) *no la pensa que no la fa*. Conseqüentment, els verbs tenen flexió, com es pot veure en (16) –tercera persona del plural de l’imperfet d’indicatiu. Aquests fets demostren que l’aplec presenta un caràcter relativament poc fixat i, per tant, poc gramaticalitzat. Com a índex de gramaticalització, en canvi, conté el clíctic femení singular *la*, de referència inespecífica, freqüent en unitats fraseològiques de distinta mena.³¹

(16) I com que no la pensaven que no la feien, me lligaren al llit com si m’anaren a desbudellar (...) (*LVT*, p. 72)

La fórmula *quan no té ous, té colomins* és recollida pel *DCVB* (“es diu del qui sempre té qualque cosa defectuosa o dificultosa”); el *DNV* replega la variant *quan no són ous són colomins*, que considera locució oracional, i en dona la següent definició: “S’usa per a indicar que sempre hi ha algun problema o dificultat per resoldre”. Notem que la forma atestada pel *DNV*, en tercera persona i amb un subjecte elidit, inespecífic, té un caràcter general; de fet, s’empra una estructura atributiva (l’atribut són *ous* i *colomins*), habitual en les generalitzacions, tot i que s’aplique a situacions concretes. En canvi, la forma recollida pel

³¹ Per exemple, *bufar-li-la a algú* ‘no importar a algú’, on *-la té*, a més, una connotació disfemística (cf. de manera semblant, en espanyol, *traérsela floja a alguien*, entre moltes altres unitats fraseològiques). També té una referència inespecífica *la meua* en *ara és la meua* (vg. més avant), en aquest cas el possessiu.

DCVB, que és la que trobem a (17), és transitiva (*ous* i *colomins* són complement directe) i té un subjecte elidit, però de referència específica –el referent pot aparèixer en el context o en la situació de comunicació, si és una segona persona; una persona absent, si s'empra la tercera; i fins i tot sembla possible la primera persona (*Quan no tinc ous, tinc colomins*). (17) L'àvia Teresa i ma mare, impacients després d'haver-me reclamat diverses vegades que cessara de trafegar amunt i avall, protestaven la meua indolència:

–Un altre que quan no té ous té colomins. (CV, p. 26)

Es tracta, doncs, d'una fórmula oracional pròxima al refrany, i precisament en aquest cas el refrany presumiblement original l'atesta el DNV.³² L'ancoratge en la situació de comunicació que implica que el verb es flexione i tinga un subjecte l'acosta més a les fórmules oracionals. De més a més, manifesta, en última instància, desaprovació, per tal com el referent del subjecte sempre té problemes o dificultats. Tot i admetre flexió, és relativament fixada: #*Quan Vicent no té ous, té colomins* o #*Quan tu no tens ous, tens colomins* resultarien estranyes; en canvi, semblarien més naturals *Vicent, quan no té ous, té colomins* o *Tu, quan no tens ous, tens colomins*, en què el subjecte apareix, en anacolut, fóra de l'oració fixada. En (17) el segment s'integra en una clàusula de relatiu, introduïda per *que*, amb l'antecedent *un altre*, que remet, però, a l'oient present. El significat és idiomàtic, de naturalesa metafòrica, i exerceix, com hem dit, una funció pragmàtica ('desaprovació').

Cal notar que *un altre* es pot considerar també fórmula oracional. Així, en primer lloc, té una fixació relativa, si bé admet flexió; en segon lloc, sol ser fragment (és possible *Un altre!*, sense cap verb en forma personal ni cap altre constituent); en tercer lloc, amb aquesta funció, admet expansions –modificadors, com ara sintagmes adjectius o clàusules de relatiu; en tercer lloc, s'associa a una determinada funció pragmàtica: desaprovació d'una persona que s'ha afegit a una acció, un punt de vista, un discurs, etc., que han sostingut anteriorment d'altres i que el parlant considera negativament. La desaprovació depèn del context i de l'entonació, però creiem que s'adhereix a l'expressió de manera bastant constant. A més, presenta diverses variants de naturalesa expressiva, per exemple, *un altre que se'n va al Moro, mira quin altre, mira tu quin altre*. Existeix també en castellà: *otro* –no sabem del cert si seria natural, però no seria fraseològic per tal com és un sol mot–,³³ *otra* sí l'atesta el DLE, però com a interjecció;³⁴ *otro que tal; otro que tal, don Pascual; otro que tal baila*.

³² Locució idiomàtica pragmàtica per a Alessandro (2011).

³³ Cal matisar que en català *altre* apareix precedit necessàriament per un determinant.

³⁴ Així, en diu: "U. para denotar la impaciencia causada por la pesadez o los errores del interlocutor." El valor, doncs, és semblant. El DFDEA replega *otro que tal* (o bé *otro que tal baila*); considera que són fórmules oracionals col·loquials i en diu: "Se usa para comentar la semejanza, en algún inconveniente o defecto, entre la pers de quien se habla y alguna ya citada o consabida. Refiriéndose a un hecho, se usa la forma *otra que tal*."

La fórmula oracional *no sé on anirem a parar* expressa incertesa, d'acord amb el significat literal, però manifesta sobretot queixa o desaprovació, d'acord amb el significat idiomàtic, de caràcter metafòric (18). Si atenem a la forma, el grau de gramaticalització és baix, ja que es refereix al parlant en el verb principal *–no sé–* i en la clàusula substantiva introduïda per *on* apareix una primera persona del plural, d'interpretació genèrica *–anirem (a parar)*. Pot remetre a la tercera persona (*No sé on anirà a parar*) i en tal cas predomina la desaprovació.

(18) I això no agrada al meu home, haver de treballar per algú altre, quan tota la vida ha sigut amo d'ell mateix. No sé on anirem a parar... (CV, p. 55)

La fórmula oracional *això com és?* és una variant expressiva de *per què?* (19). Tanmateix, la incloem entre les fórmules oracionals expressives perquè manifesta també estranyesa o sorpresa,³⁵ i la focalització d'*això* indica una major expressivitat. A més, *això* apareix regularment fixat en posició inicial; *com és això?* no tindria aquest valor de sorpresa o estranyesa, o almenys no hi seria tan marcat. A més, admet flexió en el verb (*Això com ha sigut?*). D'altra banda, en la mesura que s'inclou en parells adjacents del tipus pregunta/resposta, es relaciona també amb la funció fàtica.

(19) –Xe, Manolo, i això com és que encara no tens nòvia? (CV, p. 79)

Pel que fa a la fórmula oracional *capitolet a + nom propi*, el DNV atesta el nom del joc a què dona lloc *–capitolet*, substantiu masculí amb entrada diferent de *capítol–*, i en diu: “Joc infantil en què tots els jugadors s'amaguen, excepte un que ha d'intentar trobar els altres” (20). Per tant, manifesta sorpresa. Es tracta d'una unitat fraseològica amb lloc buit, ja que permet una expansió lliure (el nom propi del xiquet i una clàusula de relatiu que indica on és). De més a més, l'expressió s'associa a un context situacional específic i a un marc sociocultural força concret (Corpas Pastor 1996), marcadament convencionalitzat en aquest cas – l'expressió només s'entén en el context del joc. Aquests fets indueixen a pensar que és una fórmula oracional, més que no pas interjecció impròpia pluriverbal, si bé els límits amb aquesta categoria són difusos.

(20) “Capitulet a Vicent, que està en el portalet de ca Sebastià!” (CV, p. 34)

L'aplec *pensat i fet* és atestat pel DNV, que el considera locució oracional, i en diu: “S'usa per a manifestar que una cosa pensada s'ha executat immediatament, sense reflexionar”. El DCVB no n'aporta la categoria i en diu “realitzat sense preparació o amb molt poca. També es diu *dit i fet*.” Per la seua part, ESP considera aquesta forma SCoord (sintagma coordinat).

³⁵ *Per què?* també pot expressar estranyesa o sorpresa, però no necessàriament. De manera anàloga, en italià *come mai?* demana una explicació davant d'un fet sorprenent, estrany, mentre que *perché* no presenta aquest matís de manera constant.

En l'exemple que trobem en el nostre corpus apareix substantivat a l'interior d'un sintagma preposicional. És comú que entre a formar part d'estructures oracionals –en (20b) és atribut–, però també és habitual l'ús amb autonomia sintàctica, com a fórmula oracional (20c).

- (21) a. Tanmateix, a ell no li preocupava haver hagut d'anar a València en un pensat i fet, sinó l'advertència que li havien manifestat els seus amics que allí li posarien l'os. (CV, p. 44)
b. Va ser pensat i fet.
c. Mira, pensat i fet.

Podem relacionar l'atenuació amb la funció expressiva, en la mesura que implica una modalització de l'enunciat, és a dir, manifesta les petges del subjecte enunciat que rebaixa l'assertió de l'enunciat d'una manera o una altra.

Que en glòria estiga i que el Nostre Senyor la tinga en la Glòria són clàusules de relatiu que s'empren reverencialment quan hom esmenta una persona difunta (22); l'antecedent del relatiu remet en tots dos casos a la persona difunta, représ en el segon cas pel clític (*la*), que admet flexió. Així, respecte de la primera, el DNV la jutja locució oracional i la defineix en els següents termes: "S'usa per a fer referència a una persona difunta". D'altra banda, el DCVB, a propòsit de la fórmula tradicional *que en glòria sia*, en diu:³⁶ "fórmula de respecte amb què s'acompanya el nom d'una persona difunta". Per tant, són fórmules corteses i eufemístiques, atés que hi ha una por reverencial (tabú) a l'hora d'esmentar una persona difunta (cf. Alvarado Ortega 2010 sobre la cortesia en les fórmules rutinàries).

- (22) a. –Passarà com si li hagueren caigut mal les sopes, tia. I en realitat serà l'avís que la criden al clot. Com la senyora Tecla, que en glòria estiga. Quan això li passarà a vostè, tia Ramona, jo pegaré mitja volta i escamparé el poll. (CV, p. 107)
b. T'ho jure per la memòria de ma mare, que el Nostre Senyor la tinga en la Glòria... (LVT, p. 68)

Igualment, es relaciona amb la mitigació d'un enunciat descortés i, en aquest cas, ofensiu la fórmula oracional *ta mare serà una santa...*, que s'insereix en una construcció adversativa on s'incorpora l'assertió *ser un fill de puta*, essent aquest darrer el terme disfemístic i ofensiu, atés que és un insult (23). La fórmula en qüestió pretén atenuar el dany a la imatge pública de la segona persona. D'un altre costat, conté un joc de

³⁶ És possible que la fórmula *que el Nostre Senyor la tinga en la glòria* siga castellanisme, cosa que explicaria que cap dels diccionaris consultats l'ateste. D'altra banda, malgrat compartir pràcticament els mateixos mots, el mateix significat, la mateixa funció pragmàtica i el mateix valor cortés reverencial, entenem que no es poden considerar ben bé variants perquè l'estructura sintàctica és massa diferent, per tal com s'empra un verb copulatiu en el cas de *que en glòria sia* i una estructura transitiva activa en el cas de *que el Nostre Senyor la tinga en la glòria*, amb el subjecte *el Nostre Senyor*. D'un altre costat, *que en glòria sia* presenta trets que indiquen que es tracta d'una fórmula oracional més gramaticalitzada: anteposició fixada del sintagma preposicional, absència de determinant en el sintagma nominal a dins del sintagma preposicional i la forma arcaïtzant *sia*. En valencià s'empra *que en glòria estiga*, amb la forma regular del subjuntiu del verb *estar*.

mots: en la fórmula s'interpreta *mare* en el sentit literal, mentre que en la locució nominal *fill de puta* (ací intensificada amb el prefix *re-*) *mare* té un significat idiomàtic.

(23) Abans d'anar-se'n, però, Salvador va dir el somni de porc al gerent:
–Ta mare serà una santa, Federico, però tu eres un refill de puta!
(CV, p. 84)

Ens trobem també amb una clàusula fixada en la construcció *si no li agradava l'oratge...* (24). El grau de gramaticalització és baix, i segurament en origen era una locució verbal de significat idiomàtic metafòric. Tanmateix, presenta una certa fixació en la forma d'una estructura condicionant-condicionat.

(24) Pos això: a l'any que feia de puta d'aquell desgraciat, me vaig tornar a quedar prenyà, vés a saber de qui, però esta volta vaig posar-me forteta que no avortava, i que si no li agradava l'oratge que arrancara a córrer. (LVT, p. 73)

De manera semblant, presenta un grau poc avançat de gramaticalització la clàusula *si voleu que vos diga la veritat*, que indica, d'acord amb el seu significat literal, un punt de vista més real o més sincer (25). Implicaria una modalitat alètica d'acord amb Alvarado Ortega (2010). De més a més, en ocasions pot tenir un valor atenuador, per tal com la veritat que es presenta pot ser negativa, per al parlant o per a l'oient, cas de (25). Tanmateix, no sembla que admeta la introducció de constituents nous, fet que denota fixació.

(25) –Si voleu que vos diga la veritat, ja estava sobre avís que algun fet nefast havia de passar. (QLA, p. 145)

Encabim en aquest grup de fórmules oracionals relacionades amb la funció expressiva un altre conjunt d'unitats fraseològiques que són difícils de subcategoritzar. En primer lloc, trobem l'aplec *ací caic, allà m'alce* (25). El DCVB no n'indica la categoria i en diu: 'caminant dificultosament i amb freqüents ensopegades'. *R-M*³⁷ atesten *aquí caic*,

³⁷*R-M* distingeixen entre *locució* –no equival a l'oració– i *frase feta* –equivale a l'oració. Així, si una expressió, independentment de la seua forma, equival a un constituent oracional, seria una locució. Per exemple, *des que el món és món*, en la mesura que és adverbial, equival a *sempre* o *tota la vida* i, per tant, seria locució. De manera semblant, *para el carro!* s'inclou entre les locucions perquè és una interjecció –una categoria per davall de l'oració per als autors. En canvi, *negar el bon dia*, a parer dels autors, funciona com una oració perquè el sentit demana un subjecte i un predicat i, en conseqüència, seria una frase feta. *R-M* inclouen entre les locucions *aquí caic, allà m'aixeco* 'dificultosament', segurament perquè li atribueixen un significat adverbial. Tanmateix, la distinció no és clara ni porta a resultats coherents, tenint en compte el desenvolupament que ha experimentat la fraseologia en general, i l'estudi de les fórmules oracionals en particular. Per exemple, els fraseòlegs admeten àmpliament que les fórmules oracionals equivalen a l'oració, i també hi ha un cert consens sobre la consideració que les interjeccions són equivalents de l'oració. Per tant, des d'aquest punt de vista, no es poden considerar locucions.

allà m'aixeco, amb les variants lèxiques dialectals pròpies del català oriental i d'altres parlars catalans (*aquí* en comptes d'*ací*, *aixecar-se* en comptes d'*alçar-se*, etc.).³⁸ El *DNV* considera l'expressió locució oracional, i en diu: "S'usa per a indicar que algú va superant dificultosament els obstacles que li van sorgint".³⁹ Presenta fixació (en l'ordre, en el nombre de constituents, en la flexió), idiomàticitat per via de metàfora, i el verb en forma personal en primera persona no té un referent real (cf. (26), en què el subjecte de l'oració és una tercera persona, *la rata-penada*).

(26)Finalment, la rata-penada, ací caic allà m'alce, es va perdre enllà de l'entrefosca del carrer mentre el pugnaç escamot apaivagava el riure i tornava a ocupar, canyes en alt, les seues posicions tàctiques en el camp de batalla. (*CV*, p. 97)

Es relaciona, per tant, amb la modalització. De fet, malgrat la forma oracional i la inserció parentètica en l'oració, és possible que tendisca a reanalitzar-se com una locució adverbial.

L'aplec *ara és la meua* (27) presenta un grau relatiu de gramaticalització, ja que el significat de la construcció és, en principi, literal, atés que el significat figurat s'associa a *la meua*.⁴⁰ Ara bé, diversos indicis mostren que es tracta d'una fórmula oracional, amb un grau determinat de fixació i idiomàticitat. Hi ha fixació en l'ordre, ja que l'adverbi *ara* es troba focalitzat i, per tant, fixat en posició inicial: seria pragmàticament inadequat *#la meua és ara*. D'altra banda, no admet constituents nous (*#Precisament ara és la meua* o *#Ara és clarament la meua* resulten, com a mínim, estranys). A més, l'expressió s'associa amb una certa funció pragmàtica i està ancorada a un context molt específic: s'empra per a indicar que en el moment present es dona l'oportunitat de fer una cosa que s'havia desitjat dur a terme amb anterioritat, però que determinades circumstàncies havien impedit (recordem els conceptes de *dependència situacional* i *marcs de situació* dels quals parla Corpas Pastor 1996). En aquest sentit, i segons el context, pot dur a terme un acte de parla de promesa o, fins i tot, d'amenaça.

³⁸ *ESP* considera l'expressió *SCoord* (sintagma coordinat) i, en la introducció al seu diccionari, posa precisament la forma valenciana *ací caic i allà m'alce* com a exemple de sintagma coordinat amb la conjunció *i* (*ESP*, 32). En l'interior del diccionari, recull tres entrades, on tots tres aplecs són considerats *SCoord* i sinònims parcials –només *aquí caic*, *aquí m'aixeco* presenta el significat 'anar fent, amb alternatives bones i dolentes'. Totes tres comparteixen el significat indicat pel *DCVB*, al qual al·ludeix l'autora. Les entrades recollides són *ací caic i allà m'alce*, que atesta a Castelló; *aquí caic*, *aquí m'aixeco* –sense marca dialectal– i *ara caic*, *ara m'aixeco*, recollida a Barcelona. Entre les variants dialectals replega també *ara caic*, *ara m'aixec*, pròpia del balear.

³⁹ *MAR* recull algunes unitats fraseològiques de significat semblant, però amb una forma un xic diferent: *estar si caic no caic*, *estar si caic o no caic*. Tanmateix, es tracta de locucions verbals, i no pas de fórmules oracionals.

⁴⁰ Així, el *DNV* considera *la meua* una locució pronominal que defineix com 'la meua voluntat, la meua opinió o el meu interès'. Com hem dit, el femení singular té una referència inespecífica, ús freqüent en moltes unitats fraseològiques.

(27)“Per fi”, va sospirar Joe amb satisfacció, “ara és la meua.”
(*QLA*, p. 129)

Fem foc o fugim? o farem foc o fugirem? (28) es considera en el *DNV* una locució oracional que es defineix de la següent manera: “S’usa per a manifestar incertesa a l’hora de prendre una decisió”.⁴¹ Expressa, doncs, dubte o incertesa, i duu a terme un acte de parla assertiu. El plural no necessàriament manifesta una pluralitat d’emissors. En (28) remet a un referent singular, que és a qui s’atribueix la incertesa (el subjecte de *compel·leix* i l’emissor de la intervenció següent). D’un altre costat, la fórmula assumeix la forma d’una clàusula d’infinitiu substantiva introduïda pel nexse *si*, que depén del verb *saber*.

(28) L’ofec de no saber si fer foc o fugir el *compel·leix* a bramar:
–¡Ix del cau, fill de puta d’anarquista, que vull volar-te el cap com a una carabassa! (*LVT*, p. 38)

Finalment, la fórmula oracional *t’acompanye en el sentiment* procedeix d’una locució verbal (*acompanyar en el sentiment*), però s’ha fixat en la primera persona del singular, i duu a terme un acte de parla de condol. En la mesura que entra a formar part de parells adjacents, també es relaciona amb la funció fàtica (demana com a resposta un agraïment, cf. (29)).

(29) Vaig encaixar la mà de Sebastià Climent, grossa, rasposa, entresuada.
–L’acompanye en el sentiment, Sebastià...
–Gràcies... (*CV*, p. 108)

4.2 Fórmules oracionals fàtiques

Aquestes fórmules oracionals es relacionen amb la funció fàtica del llenguatge (Jakobson 1989). Segons Cuenca (2002; 2011), estableixen el contacte entre parlant i oient. Seguint la classificació de les interjeccions de l’autora, distingirem un primer grup de fórmules oracionals fàtiques, que realitzen actes de parla, i un segon grup que manifesten rebuig, acord, desacord, etc., respecte del discurs previ, pròximes per tant a les fórmules oracionals metalingüístiques.

Considerem, dins el primer tipus de fórmules oracionals amb funció fàtica, la fórmula de salutació i apertura conversacional *com estàs?* (30). Presenta límits molt difusos amb les interjeccions impròpies pluriverbals, encara que manté parcialment el significat literal. És, efectivament, una pregunta per l’estat de l’oient, si bé no espera regularment un resposta sincera, sinó més aviat una resposta de caràcter

⁴¹ La variant *farem foc o fugirem?*, l’atesta *MAR*.

positiu o, si de cas, neutre (*Bé, Molt bé, Anem fent*, etc.).⁴² Aquesta expectativa és més marcada en el cas del *how are you?* de l'anglès (Anna Wierzbicka 1991, 116). A més, en l'anglès nord-americà pot ser el primer torn en l'apertura conversacional, adreçat fins i tot a desconeguts (*How are you, Sir?*).

(30) Aleshores ella m'ha reconegut també, i en comptes de dir-me o *¡bon dia!* o *¿com estàs, Esteve?*, va i em reballa a boca de canó: “¡Dis-me que encara m'estimes i em divorciaré de l'Agustí!” (LVT, p. 47)

En (31), les fórmules oracionals *qui està ací?* i *avant qui siga* constitueixen un parell adjacent (salutació-salutació). L'adverbi *ritualment* dona compte del coneixement metalingüístic de l'autor, que és conscient que són formes rituals.

(31) –Qui està ací? –vaig inquirir ritualment abans de penetrar més endins.
–Avant qui siga –va indicar, també ritual, la veu gastada de la senyora Tecla. I vaig passar avant. (CV, p. 50)

Cal tenir en compte que aquestes fórmules presenten un cert grau de motivació, malgrat que són idiomàtiques i rituals. És a dir, s'associen a una situació en què el primer parlant entra en un lloc, privat o públic, però accessible, on no hi veu ningú (*qui està ací?*), tot i suposar que hi és algú i, en segons quins contextos, tenir una expectativa de qui hi podria trobar; de manera anàloga, la fórmula que emet el segon parlant (*avant qui siga*) implica que aquest no necessàriament veu ni reconeix el seu interlocutor, però això no li importa. En suma, remetent a un marc sociocultural rural on hi ha suficient proximitat, confiança i un major sentiment de col·lectivitat entre els veïns o, si més no, una absència de temor perquè les portes de les cases privades estiguen obertes, si bé, com hem dit, s'empra també quan hom entra en un lloc públic. En el primer cas, aquesta situació ha canviat en bona part dels àmbits rurals que han experimentat un procés de desruralització, i molt probablement siguen fórmules en retrocés, probablement restringides a un sector de la societat amb una certa edat i per als quals el context sociocultural esmentat abans és encara familiar.

També com a forma de salutació, tal com indica el narrador, s'empra *Bona vista vejam* (32). El significat que recull el DNV, que la considera locució oracional, és lleugerament diferent. Així, en recull la

⁴² Possiblement, en la nostra cultura l'expectativa d'una resposta positiva o neutra s'associa amb una relació formal i distant amb l'interlocutor, mentre que l'expectativa contrària, això és, ser sincers, depèn d'una relació més íntima i familiar amb l'interlocutor, entre altres paràmetres. Segons el testimoni de Wierzbicka (1991), en anglès l'expectativa és rebre una resposta positiva fins i tot si hom coneix bé l'interlocutor. L'autora comenta que després de molts anys com a immigrant a Austràlia se sent encara desconcertada per aquesta pseudopregunta, que tendeix a respondre sincerament, com a parlant polonesa nadiua i bilingüe; en la cultura polonesa es concedeix un valor més important a la sinceritat. Davant d'aquest bloqueig momentani, narra l'anècdota que un interlocutor anglòfon l'apremiava a respondre: *Com on, this is not such a difficult question* (Wierzbicka 1996, 116).

variant *bona vista vejam, figues en agost* i en diu: “S’usa per a emfatitzar que fa molt de temps que no hem vist a algú”. Aquest sentit de l’aplec és també recollit per *MAR*.

(32) L’home del sac va arribar fins al rogle d’hòmens vora la foguera. Va saludar-los– “Bona vista vejam”–, va deixar el sac en terra i va acostar-se al foc, les flames del qual s’agitaven vivament a causa del vent. (*QLA*, p. 125)

Finalment, trobem *que estiguen bons*, que s’empra per a acomiadar-se (Cucarella 2002, cf. (33)). Només l’atestem en *MAR*, que recull *estigia bo/estiguen bons*, i la considera fórmula rutinària de comiat. El fet que la documente només com a forma de cortesia –amb les formes pronominals de cortesia *vosté/vostés* elidides, però que pressuposa la tercera persona del verb– pot denotar que es tracta d’una fórmula més aviat de caràcter formal i cortés. En efecte, en (33) s’empra aquesta fórmula en la forma de cortesia, en un context formal, en la mesura que el parlant s’adreça a desconeguts; l’apel·latiu formal *cavallers* s’adreça igualment a desconeguts, amb qui es manté una relació distant, o quan hom vol imprimir un aire de formalitat momentània a la relació que es manté amb interlocutors propers, de vegades amb una funció humorística.⁴³ Nosaltres, però, l’hem escoltat també per adreçar-se a oients amb els quals es té una relació íntima (*que estiguen bons*) i coneixem la variant intensiva *que estiguen ben rebons*. Tanmateix, una relació íntima, tractant-se de fórmules de cortesia, no indica necessàriament informalitat. Finalment, al temps que és una forma de comiat, manifesta bons desigs, con s’esdevé en altres fórmules d’aquest tipus (*passe-ho bé, a passar-ho bé*).

(33) Tot seguit, va tornar a carregar-se el sac al llom, es va acomiadar del rogle –“Que estiguen bons, cavallers” – i va reprendre el camí cap a la ciutat. (*QLA*, p. 125)⁴⁴

Relacionades amb la funció fàtica entesa en el segon sentit, és a dir, manifestar un rebuig, acord, desacord, etc. (Cuenca, 2002; 2011), trobem diverses fórmules oracionals. La fórmula oracional *no fóra cas* manifesta el temor per un fet possible, que s’expressa en la clàusula introduïda per *que* (34). *R-M* recullen la variant *no fos cas (que)*, motivada per la forma de l’imperfet de subjuntiu específica d’altres parlars catalans –*fos* en comptes de *fóra*– amb el mateix valor: “Expressió que indica la temença de quelcom que podria succeir”. *MAR* replega la variant *no fóra a cas*.⁴⁵ El *DNV* la considera locució oracional i en dona la forma *no siga (o fóra) cas (que)* i n’aporta la següent

⁴³ En aquests casos, encara que sembla contradictori, és una forma d’afavorir la cortesia positiva, que reforça la proximitat i els lligams interpersonals, justament a través de l’humor.

⁴⁴ Aquestes fórmules presenten també límits difusos amb les interjeccions impròpies pluriverbals.

⁴⁵ La interpretació *a cas* implica potser una representació gràfica distinta del mateix segment, al temps que una interpretació sintàctica també diferent (sintagma nominal en *també fóra cas*, sintagma preposicional en *també fóra a cas*).

definició: “Indica el temor d’alguna cosa que podria succeir”. És possible que tendisca a reanalitzar-se com una locució conjuntiva de valor condicional.

(34) En despertar-nos, corríem ràpidament cap a la planta baixa, no fóra cas que ens quedàrem erts a mitjan escala. (*QLA*, p. 149)

La fórmula oracional *ja ho pots (ben) dir* o *ja pots (ben) dir-ho*, el *DNV* la considera locució oracional i la defineix així: “S’usa per a corroborar allò que un altre acaba de dir”. Introdueix, doncs, un torn reactiu, que manifesta l’acord emfasitzat o intensificat (35). Antonio Briz (1997) assenyala que és propi de la conversa col·loquial que es manifeste l’acord intensificat, per reforçar els vincles de solidaritat amb l’interlocutor, però també el desacord emfasitzat, com veurem més endavant. Les fórmules que ens ocupen són variants entre elles. L’al·lusió a l’oient indica un grau de gramaticalització baix (verb en segona persona del singular); tanmateix, altres propietats són índex de gramaticalització: la fixació de l’adverbi *ja* en posició focal, a l’inici de l’oració; l’elisió del pronom de segona persona *tu* –explicitar-lo donaria un resultat estrany; finalment, el fet que s’associe a un valor pragmaticodiscursiu –acord emfasitzat, encara més quan apareix l’adverbi intensiu *ben*.

(35) –Quina sorpresa, per a tu... saber que sóc viu...
–Ja ho pots ben dir... –va assentir Maties Sorell amb un accent d’inquietud agitant-li la veu. (*UP*, p. 68)

Hi ha fórmules oracionals que expressen resposta negativa i increença (Cuenca, 2002, 3224; 2011, 191). El registre col·loquial, que s’evoca amb aquests usos en la narrativa de Cucarella, compta amb nombroses fórmules oracionals que tenen aquest valor.⁴⁶ Presenten un desacord emfasitzat o intensificat en relació amb el discurs previ, manifestació de la subjectivització d’aquestes fórmules oracionals (Briz 1997). La fórmula oracional *açò sí que està bo* és un enunciat irònic fixat, que s’empra per oposar-se al discurs previ (36). La referència al discurs previ mitjançant el díctic *això* pot ser índex d’una gramaticalització poc avançada, però aquest clíctic està fixat en posició inicial. A més, presenta un significat idiomàtic, de naturalesa irònica, present en altres construccions pròpies del registre col·loquial (*Estem bons; Sí que estem bons*).⁴⁷

(36) –Deixe’s de romanços, mare. No hi ha cas per a tanta tragèdia.

⁴⁶ Núñez Bayo (2016) ha descobert en el seu treball que les fórmules oracionals que més s’empren en el corpus que analitza tenen funcions comunicatives negatives.

⁴⁷ Aquest ús irònic de la negació és freqüent en la conversa col·loquial i no es restringeix a les unitats fraseològiques: *Doncs no té anys (ni res)*, *Doncs no té barra*, etc. També es dona amb quantificadors que indiquen una quantitat escassa, emprats per a significar el contrari: *Doncs té pocs anys*, etc.

–Ah, no? Açò sí que està bo! Vols clavar en casa nostra un civilero, un criminal? (QLA, p. 39)

També remet al discurs previ el díctic *això* en la fórmula oracional *això, ho diràs tu* (37). Aquesta expressió presenta un grau relativament baix de gramaticalització: el clíctic *això*, fixat en posició inicial temàtica, remet al discurs previ; l'alteració de l'ordre implicaria interpretar l'expressió literalment i no s'admeten constituents nous. És possible la flexió: *això, ho dius tu*. Igualment, el pronom personal *tu* té un referent en el discurs immediatament anterior, l'interlocutor amb el discurs del qual es manifesta desacord.⁴⁸ Ara bé, presenta un significat en part idiomàtic i una funció pragmaticodiscursiva determinada – desacord amb el que s'ha dit prèviament:

(37) –Badomies, Blaia!

–I tant que per a tu són badomies: com que eres roja i cremaves amb el teu home les esglésies i les imatges!

–Blaia, arresta't la llengua. Ni jo ni el meu Bastià vam encendre mai un sol misto per a cremar ni un banc d'església.

–Això, ho diràs tu! Veges tu, si no, per què te'l van afusellar...

–Quanta paciència s'ha de tindre... (QLA, p. 27)

La fórmula oracional *ni home, ni dona* (38) funciona com una expressió en eco, que manifesta negació del discurs previ, en què apareix *home* com a interjecció; una variant n'és *home, dona, marit i muller*. El caràcter negatiu ve donat per la negació *ni...*, *ni*, que està a la base d'un esquema fraseològic.

(38) –Home, don Adrià... –va protestar Bernat Gimeno.

–Ni home, ni dona, Bernat! (UP, p. 95)

Un altre enunciat en eco és l'aplec *ni...*, *ni hòsties* (39), format sobre el mateix esquema fraseològic que el segment anterior.⁴⁹

(39) –Doncs quan t'hauràs mort, que no crec que serà ni ara ni en les vint-i-quatre hores que vindran, firmaré la defunció; mentrimentres, no. Va contra la llei.

–Ni llei ni hòsties, Maties! Reompli el certificat ara mateix, ací, davant meu! Ara! (UP, p. 18)

⁴⁸ Una rèplica de caràcter fraseològic d'aquest interlocutor, amb què insisteix en el seu punt de vista, és la fórmula oracional: *això ho dic jo i és*. És una fórmula oracional en eco, que reprén part de la fórmula emesa en la intervenció anterior.

⁴⁹ Ruiz Gurillo (2013) analitza una variant d'aquesta fórmula oracional, que no és disfemística, i en què el primer membre és l'element en eco, i el segon, el mateix element, però amb una forma flexiva no normativa: *ni columna, ni columno; ni coche, ni cocha*:

(i) A: He venido en coche.

B: Ni coche ni cocha.

En tot cas, es desaprova el discurs previ en què ha aparegut el segment en qüestió i l'ús té una funció humorística.

La fórmula oracional *pensant-ho estava* s'empra també per oposar-se al discurs previ (40). La gramaticalització és relativa: la referència a la primera persona i la flexió (imperfet d'indicatiu) implicaria un grau de gramaticalització poc avançat. Tanmateix, l'ordre és fix, amb la clàusula de gerundi fixada en posició focal: *pensant-ho estava*; *estava pensant-ho* s'interpretaria literalment. A més, presenta un significat idiomàtic, per via d'ironia, i manifesta un desacord intensificat, com hem dit. Un procés semblant es troba en *ara hi corro*, que ha estat estudiat amb profunditat per Bladas (2012), en relació amb el concepte de subjectivització.

(40) –M'has d'ensenyar les mamelles, Isabel.
–Pensant-ho estava... (CV, p. 103)

Finalment, s'empra per negar el discurs previ la fórmula oracional *perquè ho digues tu* (41). En aquest cas, el clític *ho* remet al discurs previ, que es nega, i el pronom personal *tu* al parlant que n'és responsable (41), de manera semblant a *això, ho diràs tu*. El verb, en conseqüència, apareix flexionat en tots dos casos. Aquest ancoratge en el context denota un grau baix de fixació. Ara bé, l'ordre és fix i no admet introduir nous constituents. Finalment, presenta un significat idiomàtic, per via d'ironia i, en relació amb *això*, una funció pragmaticodiscursiva d'oposició o desacord, com hem dit.

(41) –Mare, ja caldria que s'adonara que vostè, per a Sebastià, és més un maldecap que no una companyia.
–Perquè ho digues tu! El teu germà em necessita. (CV, p. 30)

D'un altre costat, dins del segon grup de les fórmules oracionals fàtiques trobem aquelles que serveixen per preguntar a l'oient sobre el seu acord o comprensió respecte del discurs del parlant, les denominades *preguntes confirmatòries*. Ací trobem únicament un exemple, *saps el que vull dir-te?* (42). Es tracta d'una fórmula oracional amb un grau baix de gramaticalització: remet al parlant (*vull*) i a l'oient (*saps, -te*) i els verbs estan flexionats, consegüentment. D'altra banda, el significat no és idiomàtic: com es veu en (42), es demana explícitament a l'oient per la comprensió del discurs del parlant (*treballar*, repetit i emfasitzat en cursiva, que es refereix eufemísticament a exercir la prostitució). Ara bé, a banda del caràcter repetit, propi de totes les unitats fraseològiques, no sembla admetre la introducció de constituents nous. D'un altre costat, aquesta expressió, com d'altres amb funció semblant (*saps?*), si es repeteix força, pot veure molt afeblit el valor de demanar per la comprensió, i es redueix a una funció purament fàtica, de manteniment del contacte; aquesta freqüència pot ser fins i tot un tret idiolectal. Només l'atestem en un monòleg a càrrec d'una prostituta, fortament col·loquialitzat, "La conversa". En conseqüència, és una fórmula oracional marcadament col·loquial.

(42) Se'm va acabar més prompte que el dir-ho. I aixina és que un dia el Pere m'amaneix en casa més borratxo que no sé què dir-te i

me reballa que al sendemà m'havia de posar a *treballar*. A *treballar*, ¿saps lo que vullc dir-te... ? (LVT, p. 74)

4.3 Fórmules oracionals metalingüístiques

Les fórmules oracionals metalingüístiques tenen una funció organitzadora en la conversa i estableixen diferents relacions entre els segments del discurs, a dins de la intervenció d'un mateix parlant. Tenen, doncs, en general, un caràcter monològic i presenten per aquesta raó límits difusos amb els marcadors del discurs.⁵⁰

De manera paral·lela a les interjeccions, hi trobem diverses fórmules oracionals que tenen la funció de cridar l'atenció sobre un fragment de discurs previ o posterior; per tant, en certa manera, marquen els límits de fragments de discurs i, per aquesta raó, les hem incloses entre les fórmules oracionals metalingüístiques. Es relacionen també amb la funció conativa (i fàtica) i, de fet, presenten en alguns casos formes verbals en imperatiu. Són semiidiomàtiques.

Les fórmules oracionals *mira com t'ho dic* i *mira l'hora en què t'ho dic* es poden considerar variants entre elles, per tal com tenen una forma semblant, el mateix significat i la mateixa funció pragmaticodiscursiva. Són fortament col·loquials: tots els exemples apareixen en "La conversa", el relat curt amb marcada presència de trets col·loquials, que hem comentat més amunt. *Mira com t'ho dic* remet al discurs previ en (43a); *mira l'hora en què t'ho dic* remet al discurs posterior, introduït pel nexa *que*, en (43b). El clític *ho* remet a aquest discurs anterior o posterior, que s'inclou en la intervenció del mateix parlant. La forma en imperatiu remet al destinatari, al qual també es refereix el clític *t'*, complement indirecte de *dic*, que, al seu torn, remet a l'emissor; per tant, la referència a emissor i destinatari indica que és una expressió ancorada en un context concret. Aquests fets són índexs d'un grau de fixació poc avançat.

(43) a. ¡Si ix més criminal no naix, mira com t'ho dic! (LVT, p. 68)

b. "(...) ¡Mira que és un salvatge, mira l'hora en què t'ho dic que te n'arrepentiràs!" Més raó que un sant, la meua Rosa, pobreta... (LVT, p. 74)⁵¹

També és força col·loquial i és atestada únicament en el susdit relat la fórmula oracional *no se t'oblida l'encàrrec*, emprada igualment per cridar l'atenció sobre el discurs següent (44a) o precedent (44b). Presenta un grau de gramaticalització poc avançat, en la mesura que

⁵⁰ En la mesura que organitzen el discurs, el marquen metalingüísticament, ja que presenten fragments de discurs com una addició al discurs previ, com un contrast respecte de l'anterior, etc. (Cuenca, 2002; 2011).

⁵¹ Aquest nexa és una persistència de l'ús lèxic original, i apareix en moltes interjeccions: "¡Mira que és un salvatge (...)" (43b), *A gosades que és beneit!*, però també en fórmules oracionals, com hem vist més amunt (*no fóra cas que...*). Sobre aquest ús de *que*, cf. Sancho Cremades (2008).

al·ludeix a l'oient i presenta, per tant, flexió. Tanmateix, no admet que s'hi introduïsquen constituents nous i el significat és idiomàtic.

- (44) a. ¡I veges què feia servidora si tenia el garrot al punt de caure'm entre cap i coll! Perquè, ¡no se t'olvide l'encàrrec!, ell era capaç i ben capaç de fer lo que amenaçava... (LVT, p. 74)
b. Ai, la vida, xiquet... se'n va al llit en qui millor li paga, no se t'olvide l'encàrrec. (LVT, p. 76)

Finalment, s'usa de manera semblant per cridar l'atenció la fórmula oracional *saps què t'he de dir?*, en aquest cas sobre el segment subsegüent (45). Presenta un grau de gramaticalització relatiu. D'una banda, hi ha una fixació en l'ordre i en els constituents. Ara bé, la fórmula al·ludeix al parlant i a l'oient i els verbs hi són flexionats, propietats que delaten una gramaticalització poc avançada. De manera anàloga, el significat és literal: s'anuncia informació nova, i la pregunta té un caràcter retòric –no espera una resposta per part de l'oient.

- (45) –Sap què li he de dir, tia Ramona? Demà, que vinguen les seues monges i li torquen elles la merda, perquè servidora, ser-vido-ra, no li ha netejat el cul a vosté barat a les corfes, i ara que vinguen forasters amb les mans netes i es mengen el cacau pelat i bo, tot molletes. (CV, p. 71)

Entre les fórmules oracionals amb una funció metalingüística pròxima als marcadors del discurs es troba *això era i no era, arre, burro, polseguera* (46). És una fórmula introductòria de relats orals –en (46) segueix la fórmula el relat introduït per *que*. És variant estesa i expressiva d'*això era*, que trobem en el DCVB: “fórmula per iniciar la narració d'una rondalla (Mall.). També diuen ‘això era i no era... ’ o ‘això era una vegada... ’”.

- (46) Puix Senyor, això era i no era, arre burro polseguera, que una vegada hi havia pare i fill que eren llauradors i cada dia anaven junts a treballar l'hort acompanyats d'un gos que tenien. (CV, p. 57)

A propòsit de les fórmules introductòries i de cloenda de les rondalles de Valor, Conca (1996) diu el següent:

- (...) i fórmules de començament de rondalla, les quals adquireixen una gran importància per tal com configuren les marques temporals introductòries, que ens transporten a un temps pretèrit, alhora que aconsegueixen una funció comunicativa ritual, màgica, car, a partir de la seva enunciació, tot serà possible en el món de ficció on ens introdueixen. Així com les fórmules d'acabament, en el cas que s'hi donen, que tenen la missió inversa: adverteixen l'oïdor que la ficció és acabada i hom retorna a la realitat. (1996, 52-53)

Per la seua banda, Adolf Piquer (2000) apunta la importància de les fórmules d'introducció i conclusió de les narracions en la literatura:

La fraseologia constitueix, així, un element bàsic per establir una *parte orationis*; subministra un material valuós en el desplegament retòric. Les fórmules habituals d'*incipit* que marquen l'inici del discurs fictici –“Això era i no era” i tantes d'equivalents en altres llengües (Schmidt-Knaebel, 1993; Piquer, 1995; Piquer/Uhlig, e.p.)–, els formulismes de continuïtat o els de tancament de la ficció narrativa, són marcadors discursius d'utilitat evident en la disposició determinada per la macroestructura textual. Gloria Corpas Pastor (1996: 187 i 1998: 179) parla de *fórmules rutinàries*, entre les quals situa les d'obertura i de tancament, les discursives i d'altres que corroboren aquesta estreta relació entre la discursivitat –i en concret la narrativa, que ara ens ocupa– i la fraseologia. (2000, 397)

El colofó de determinades parèmies i expressions del tipus “conte contat, ja s'ha acabat”, “vet aquí un gat, vet aquí un gos, i aquest conte ja s'ha fos” ritualitza la narració amb una convenció provinent de la literatura oral que s'ha mantingut com a fórmula en les transcripcions escrites. Tot i això hom pot trobar també moltes marques de tancament d'un episodi o d'un motiu narratiu expressat per algunes fórmules que no són estrictament rituals de la literatura popular. (2000, 397)

El *DCVB* recull *temps era temps, que Marta filava* i aporta la següent definició: “es diu referint-se a temps passats i en què les coses eren molt diferents d'ara”. És una fórmula oracional per la seua estructura i presenta un significat idiomàtic. Així, en sentit estricte, és una tautologia, és a dir, una construcció on el subjecte s'igualava al predicat i que, per tant, hauria de ser anòmala semànticament, perquè no s'aporta informació nova; tanmateix, com hem dit, el significat, idiomàtic s'associa a la construcció sencera. Apareix, però, en construccions parentètiques, i és possible que tendisca a reanalitzar-se com una locució adverbial, tal com es pot veure en (47).⁵²

(47) Tanmateix, aquestes coses encara havien de passar el dia que Rafel Sempere i jo ens enfilàrem a la figuera de la Casa Roja i ens atrevírem a menjar-nos, sense por, les figues que, temps era temps, havien estat gasiva propietat de la vella Misèria. (*QLA*, p. 237)

La fórmula oracional *és voler-te dir* té un valor connectiu que es relaciona, d'un costat, amb la causa o l'explicació, si bé aporta la causa de l'enunciació, segons el significat literal de l'expressió (48) –cf. la fórmula amb valor semblant *t'ho vinc a dir per açò*–: l'emissor dona la raó per la qual ha dit el segment anterior. D'un altre costat, es relaciona també amb la reformulació parafràstica, un tipus de connexió disjuntiva segons Cuenca (2006). D'acord amb Cuenca (2006, 158), “La reformulació parafràstica, a grans trets, consisteix a expressar un contingut totalment o parcialment idèntic (o que l'emissor dona com a equivalent en un sentit o altre) sota una forma lingüística diferent.” En el segment anterior a la fórmula *és voler-te dir* la protagonista defensa la

⁵² També l'atesten *R-M*.

seua honestedat de manera emfàtica i expressiva (empra una comparació fraseològica, *més honrà que una marededéu*, que repeteix; fa servir un jurament per donar fe de la veracitat del que diu). D'alguna manera, *és voler-te dir* introdueix el sentit que l'emissor vol que s'atribuïska al segment anterior (el díctic *açò* es refereix a la prostitució) o explicita el valor argumentatiu del que s'ha dit prèviament; en tot cas, és una reformulació clarament subjectiva.

(48) Vejam per aon puc escomençar a contar-te... Mira, servidora, hasta els diuit anys vaig ser més honrà que una marededéu. T'ho jure per la memòria de ma mare, que el nostre Senyor la tinga en la Glòria... Més honrà que una marededéu. És voler-te dir que per una que n'hi ha que naix corcà per la vocació, la majoria vinguem a caure en açò pels destrets de la vida. (LVT, p. 68)

La fórmula *és voler-te dir* no l'hem trobada en els diccionaris consultats, si bé alguns d'aquests recullen *voler dir* com a 'significar' (*vull dir* és un marcador del discurs reformulador, cf. Cuenca 2006, 157-158). De bell nou, la trobem en el relat fortament col·loquialitzat "La conversa", i aquest caràcter marcadament col·loquial explica potser que no l'hàgem trobada en els diccionaris consultats. Tot i presentar una certa fixació –no admet introduir constituents nous–, el grau de gramaticalització és poc avançat, ja que el clíctic *-te* al·ludeix a l'oient i el referent de l'agent de *voler dir* és el parlant. També indica un grau de fixació poc avançat el fet que *dir* conserve la recció d'un complement directe, la clàusula substantiva introduïda per *que*.

Pròxima als marcadors del discurs es troba també *i encara li'n diré més*, ara als marcadors del discurs additiu (49) *-(i) encara (més)*, sense verb, és un marcador del discurs additiu (Cuenca 2006, 153). Dins la connexió additiva, indica intensificació: el segon element es marca com a més important des d'un punt de vista argumentatiu que el primer (Cuenca 2006, 153). Conserva parcialment el significat literal, al temps que presenta una certa fixació, sobretot en els constituents, en menor mesura en l'ordre *-i li'n diré més encara* sembla acceptable amb el mateix significat. La gramaticalització està relativament poc avançada, per tal com es remet al parlant (*diré*) i a l'oient, ací en el clíctic de tercera persona, forma de cortesia (*li'n*).

(49) "Res d'aixada, pare –em deia ell–. Són gentola: sacres, corbs i sangoneres. I encara li'n diré més, pare: ells no acceptarien la seua situació i estarien a tothora conspirant contra nosaltres." (CV, p. 182)

5 Conclusions

Les fórmules oracionals formen una categoria fraseològica, de caràcter perifèric, que presenta límits difusos amb altres categories fraseològiques –en alguns casos, els refranys, o fins i tot les locucions– i, sobretot, amb les interjeccions impròpies pluriverbals. El grau de gramaticalització que presenten és molt variable, si bé, justament per aquest caràcter perifèric, en molts casos la gramaticalització és relativament poc avançada. A més del caràcter repetit propi de la fraseologia en general, la fixació i la idiomàticitat, graduables, etc. manifesten processos relacionats amb la gramaticalització, com la subjectivització –sobretot en les fórmules oracionals amb funció expressiva, però no sols en aquestes– i la pragmatització –se’ls associen funcions pragmaticodiscursives.

Les fórmules oracionals són pròpies dels registres orals informals i, quan apareixen en textos escrits, tenen la finalitat d’evocar l’oralitat. En aquest treball hem classificat les fórmules oracionals en una selecció d’obres narratives de Toni Cucarella, escriptor xativí. En general, poques fórmules oracionals són recurrents, la qual cosa delata el predomini de la variació per sobre de la repetició. Es pot dir que l’evocació de l’oralitat és moderada en un gènere com és la narrativa, més acostat a l’escriptura que no pas a l’oralitat. Presentem un quadre amb les fórmules oracionals diferents trobades en el nostre corpus:

1. Fórmules oracionals: classificació

<i>Ex pr ess ive s</i>	<i>a quin sant; ací caic, allà m'alce; acompanyar en el sentiment, això com és?, amb mi podia pegar, ara és la meua, avant qui siga, bona vista vejam, cagar-se en algú, capitolet a, com estàs?, de què vas?, fem foc o fugim, has sentit cantar el pollastre?, ja estem allà, ja la tenim; mare, em cague; mort Pasqual, li portaren l'orinal; no la pensa que no la fa, no sé on anirem a parar, pensat i fet; quan no té ous, té colomins; que el Nostre Senyor la tinga en la glòria, que en glòria estiga; que estiguen bons, qui està ací?, si no li agradava l'oratge, si voleu que vos diga la veritat, ta mare serà una santa... ; torna-li, Catalí; tu també vindràs, un altre</i>
<i>Fà tiq ue s</i>	<i>açò sí que està bo; això, ho diràs tu; ja ho pots ben dir; ni home, ni dona; ni... ni hòsties, no fóra cas, pensant-ho estava, perquè ho digues tu, saps el que vull dir-te?</i>
<i>M eta lin gü ísti qu es</i>	<i>no se t'oblidi l'encàrrec; això era i no era, arre, burro, polseguera; és voler-te dir, i encara li'n diré més, mira com t'ho dic, saps què t'he de dir?, temps era temps</i>

Quant a la recurrència, no es poden extraure generalitzacions concloents, ja que l'ús en la literatura no implica un ús semblant en la llengua oral col·loquial, si bé s'observa una alta recurrència de les fórmules oracionals expressives. Possiblement, són les més prototípiques, com les interjeccions expressives, i per això són més recurrents. A més, són les que presenten de manera més clara el procés de subjectivització propi de la gramaticalització. Delaten l'expressivitat pròpia del registre oral col·loquial que s'evoca en els diàlegs i, en menor mesura, en la narració en primera persona. Abunden també, sense ser recurrents, les fórmules oracionals fàtiques, que s'especialitzen en la gestió de la conversa i que, per aquesta raó, són especialment idònies en l'evocació de l'oralitat. Igualment, s'observa una relativa presència de fórmules oracionals metalingüístiques. En general, dins de l'ús moderat de les fórmules oracionals, són més abundants les fórmules oracionals que les interjeccions impròpies pluriverbals, per tal com Cucarella és un autor preocupat per reproduir la fraseologia col·loquial.

Agraïm a Maria Josep Cuenca, de la Universitat de València, les observacions a una versió prèvia del present treball. Els errors que hi puga haver són de la nostra exclusiva responsabilitat.

6 Obres citades

6.1 Obres citades

Alessandro, Arianna, 2011, *Investigación en la acción educativa. Las unidades fraseológicas pragmáticas en la didáctica del español y del italiano como lenguas extranjeras*, Múrcia, Universidad de Murcia.

<https://www.tdx.cat/handle/10803/83822>

Almela, Ramón, 1982, *Apuntes gramaticales sobre la interjección*, Múrcia, Publicaciones de la Universidad de Murcia.

Alvarado Ortega, M. Belén, 2010, *Las fórmulas rutinarias del español: teoría y aplicaciones*, Frankfurt am Main-Berlín-Berna-Brussel·les-Nova York-Oxford-Viena, Peter Lang.

Ameka, Felix, 1992a, "Interjections: the universal yet neglected part of speech", *Journal of pragmatics*, 18 (2-3), 101-18.

[https://doi.org/10.1016/0378-2166\(92\)90048-G](https://doi.org/10.1016/0378-2166(92)90048-G)

Ameka, Felix, 1992b, "The meaning of phatic and conative interjections", *Journal of pragmatics*, 18 (2-3), 245-272.

[https://doi.org/10.1016/0378-2166\(92\)90054-F](https://doi.org/10.1016/0378-2166(92)90054-F)

Bladas, Òscar, 2000, "Les rutines de parla en el català col·loquial", en *El discurs prefabricat: estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Vicent Salvador, Adolf Piquer ed., Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 325-31.

Bladas, Òscar, 2004, "Los enunciados fraseológicos. Algunos ejemplos del catalán coloquial", *Oralia*, 7, 7-33.

Bladas, Òscar, 2006, "Com dir el que no sona. Les rutines de parla en discurs directe periodístic i col·loquial", en *El discurs prefabricat II: fraseologia i comunicació social*, Vicent Salvador, Laia Climent ed. Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 267-301.

- Bladas, Òscar, 2012, "Conversational routines, formulaic language and subjectification", *Journal of pragmatics*, 44, 929-57.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2012.04.009>
- Bladas, Òscar, 2016, "Fraseologia col·loquial? Ara ve quan el maten!", *Zeitschrift für Katalanistik*, 29, 23-41. http://www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/29/06_Bladas.pdf
- Briz, Antonio, 1997, "Los intensificadores en la conversación coloquial", en Antonio Briz Gómez, José Ramón Gómez Molina, Mª José Martínez Alcalde et al. ed., *Pragmática y gramática del español hablado. Actas del II Simposio sobre análisis del discurso oral, Valencia, 14-22 de noviembre de 1995*, Saragossa, Libros Pórtico, 13-36.
- Brown, Penelope; Levinson, Stephen C., 1987, *Politeness: some universals in language usage*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Chaume, Frederic, 2003, *Doblatge i subtitulació per a la TV*, Vic, Eumo.
- Conca, Maria, 1996, "La riquesa fraseològica en la producció rondallística d'Enric Valor", *Simposi d'estudi i festa*, Diputació d'Alacant, Ingra impressors, 47-59.
- Conca, Maria; Guia, Josep, 2014, *La fraseologia: principis, mètode i aplicacions*, Alzira, Bromera-Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- Corpas Pastor, Gloria, 1996, *Manual de fraseología española*, Madrid, Gredos. <https://es.scribd.com/document/244345575/CORPAS-Gloria-Manual-de-fraseologia-espanola-pdf>
- Cucarella, Toni, 2002, "Llengua col·loquial, llengua literària", en *Estudis del valencià d'ara*, Emili Casanova, Joaquim Martí, Abelard Saragossà ed., Paiporta, Denes, 123-30.
- Cuenca, Maria Josep, 1996, *Sintaxi fonamental*, Barcelona, Empúries.
- Cuenca, Maria Josep, 2000, "Defining the indefinable? Interjections", *Syntaxis*, 3, 29-44. <https://core.ac.uk/download/pdf/60640426.pdf>
- Cuenca, Maria Josep, 2002, "Els connectors textuais i les interjeccions", en *Gramàtica del català contemporani*, Joan Solà, Maria Rosa Lloret, Joan Mascaró et al. ed., Barcelona, Empúries, vol. 3, 3173-3237.
- Cuenca, Maria Josep, 2006, *La connexió i els connectors. Perspectiva oracional i textual*, Vic, Eumo.
- Cuenca, Maria Josep, 2011, "Catalan interjections", en *The pragmatics of Catalan*, Josep Maria Cots, Lluís Payrató ed., Berlín-Boston, De Gruyter, 173-211. <https://doi.org/10.1515/9783110238693>
- Jakobson, Roman, 1989, *Lingüística i poètica i altres assaigs*, Barcelona, Edicions 62 (1a edició 1964).
- Matamala, Anna, 2008a, *Interjeccions i lexicografia: anàlisi de les interjeccions d'un corpus audiovisual i proposta de representació lexicogràfica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- Matamala, Anna, 2008b, "El guió a la pantalla: trets de l'oral col·loquial en la ficció televisiva", *Caplletra*, 45 (tardor), 141-168.
<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/4802>
- Matamala, Anna, 2008c, "La oralidad en la ficción televisiva: análisis de las interjecciones de un corpus de comedias de situación originales y dobladas", en *La oralidad fingida: descripción y traducción. Teatro, cómic y medios audiovisuales*, Jenny Brumme ed., Madrid-Frankfurt am Main, Iberoamericana-Vervuert, 81-94.

Núñez Bayo, Zaida, 2016, *Las fórmulas oracionales en español coloquial*, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá de Henares (tesi doctoral).

<https://ebuah.uah.es/dspace/bitstream/.../Tesis%20Zaida%20Núñez%20Bayo.pdf?...1...>

Payrató, Lluís, 1990, *Català col·loquial: aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València (1a edició 1988).

Penadés Martínez, Inmaculada, 2004, “¿Caracterizan las locuciones el registro coloquial?” en *Actas del V Congreso de Lingüística General, León, 5-8 de marzo de 2002*, vol. 3, Milka Villayandre Llamazares ed., Madrid, Arco/Libros, 2225-35.

Penadés Martínez, Inmaculada, 2006, “El valor discursivo de los refranes”, *Estudios de Lingüística de la Universidad de Alicante*, 20, 287-304. <https://doi.org/10.14198/ELUA2006.20>

Penadés Martínez, Inmaculada, 2013, “La imagen subyacente a las locuciones como criterio de marcación diafásica”, en *Fraseopragmática*, Inés Olza, Elvira Manero Richard ed., Berlín, Frank & Timme, 23-48.

Penadés Martínez, Inmaculada, 2015, *Para un diccionario de locuciones: de la lingüística teórica a la fraseografía práctica*, Alcalá de Henares, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.

Piquer, Adolf, 2000, “Pragmática de la fraseología del relat”, en *El discurs prefabricat: estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Vicent Salvador, Adolf Piquer ed., Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 389-407.

Ruiz Gurillo, Leonor, 2013, “Apuntando maneras: el papel de la fraseología en el humor”, en *Fraseopragmática*, Inés Olza, Elvira Manero Richard ed., Berlín, Frank & Timme, 167-84.

Sancho Cremades, Pelegrí, 2008, “La sintaxis de algunas construcciones intensificadoras en español y en catalán coloquiales”, *Verba. Anuario Galego de Filoloxía*, 35, 199-233. <http://hdl.handle.net/10347/3493>

Sancho Cremades, Pelegrí, en premsa 1, “Fraseología i variació: algunes reflexions a propòsit de l'obra de Toni Cucarella”, *Catalan Review*, 24 (es publicarà en 2019).

Sancho Cremades, Pelegrí, en premsa 2, “Interjeccions impròpies pluriverbals i oralitat ficcional en la narrativa de Toni Cucarella”.

Schellheimer, Sybille, 2016, *La función evocadora de la fraseología en la oralidad ficcional y su traducción*, Berlín, Frank & Timme.

Timofeeva, Larissa, 2012, *El significado fraseológico: en torno a un modelo explicativo y aplicado*, Madrid, Liceus.

Wierzbicka, Anna, 1991, *Cross-cultural pragmatics. The semantics of human interaction*, Berlín-Nova York, Mouton de Gruyter.

Zamora, Pablo; Alessandro, Arianna, 2013, “Unidades fraseológicas periféricas, marcadores discursivos e interjecciones: consideraciones pragmáticas y discursivas en la traducción italiano/español”, en *Fraseopragmática*, Inés Olza, Elvira Manero Richard ed., Berlín, Frank & Timme, 49-81.

6.2 Corpus

- Cucarella, Toni, 1997, *La lluna vista des de la terra*, Barcelona, Columna. (sigla *LVT*)
- Cucarella, Toni, 1998, *L'última paraula*, Barcelona, Columna. (sigla *UP*)
- Cucarella, Toni, 2002, *Els camps dels vençuts*, Barcelona, Columna. (sigla *CV*)
- Cucarella, Toni, 2003, *Quina lenta agonia, la dels ametlers perduts*, València, 3 i 4. (sigla *QLA*)

6.3 Diccionaris

- Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2016, *Diccionari normatiu valencià*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua. <http://www.avl.gva.es/lexicval/> (consulta: 07-07-2017) (sigla *DNV*)
- Alcover, Joan; Moll, Francesc de Borja, 1964-1969, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll. <http://dcvb.iecat.net/> (consulta: 07-07-2017) (sigla *DCVB*)
- Espinal, Maria Teresa, 2006, *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona-Publicacions de la Universitat de València-Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1a edició 2004). https://ddd.uab.cat/pub/lilibres/2006/89642/Diccionari_sinonims_Espinal_a2006.pdf; versió en línia: <https://dsff.uab.cat/> (consulta: 28-10-2018) (sigla *ESP*)
- Martí Mestre, Joaquim, 2017, *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*, València, Universitat de València-Acadèmia Valenciana de la Llengua-Institució Alfons el Magnànim-Universitat d'Alacant. (sigla *MAR*)
- Raspall, Joana; Martí, Joan, 1986, *Diccionari de locucions i frases fetes*, Barcelona, Edicions 62 (1a edició 1984). (sigla *R-M*)
- Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española, 2014, *Diccionario de la lengua española*, Madrid, Real Academia Española, última modificació 2017. <http://dle.rae.es> (consulta: 21/11/2018) (sigla *DLE*)
- Seco, Manuel; Andrés, Olimpia; Ramos, Gabino, 2004, *Diccionario fraseológico documentado del español actual: locuciones y modismos españoles*, Madrid, Aguilar. (sigla *DFDEA*)